

บทที่ 2

องค์ประกอบของบทละครและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ

เนื่องจากการเข้าถึงความหมายของบทละครจะต้องกระทำด้วยการสังเคราะห์ โดยพิจารณาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ในที่นี้จะวิเคราะห์องค์ประกอบของตัวบทและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในบทละครทั้ง 5 เรื่อง

แนวคิดของบทละคร

บทละครของโครงการสี่ชาวบ้าน (คณะละครมะขามป้อม) ที่นำมาศึกษาทั้งหมด 5 เรื่อง คือ *มาลัยมงคล พิษฐาน...เอย เจ้าลอ จันทโครพตอนโจ๊ะ... before time!* และ *หุ่นไล่กา* มีแนวคิดจำแนกได้ดังนี้

1. ปรัชญาชีวิตกับปัญหาสุขภาพจิต

เจ้าลอ จันทโครพตอนโจ๊ะ... before time! และ *มาลัยมงคล* เป็นบทละครที่แสดงความผิดพลาดของวัยรุ่นเพราะลุ่มหลงมัวเมา จนตกเป็นเหยื่อความฟุ้งเฟ้อของสังคม และยังชี้ว่าความเข้าใจสังขารและเป้าหมายอันแท้จริงของชีวิต จะแก้ปัญหาได้

เจ้าลอ นำเสนอประเด็นปัญหา ที่การขาดความรักความอบอุ่นและการยอมรับจากครอบครัวและสังคม ทำให้วัยรุ่นเลือกเดินทางผิด โดยหันไปพึ่งยาเสพติด ความผิดพลาดของตัวละครได้ชี้ความสำคัญของสติตลอดจนความรักความอบอุ่นในครอบครัวที่ขาดหายไปจากวิถีชีวิตของคนปัจจุบัน

จันทโครพ ตอน โจ๊ะ... before time! นำเสนอปัญหาโรคเอดส์อันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ทางเพศที่ผิดพลาดเพราะความด้อยประสบการณ์และขาดวุฒิภาวะในกลุ่มวัยรุ่นปัจจุบัน เนื่องจากพ่อแม่ไม่มีเวลาอบรมและสอนลูกและยังเป็นตัวอย่งที่ผิดให้เด็กเลียนแบบ

มาลัยมงคล แสดงประเด็นปัญหาจริยธรรมทางเพศ การกดขี่ระหว่างเพศ อันเนื่องจากปัญหาครอบครัวในสังคมที่มีสิ่งยั่วยุอยู่ดาษดื่นและเพศพาณิชย์ที่ทำลายคุณค่าของมนุษย์ นั่นคือปัญหาโสเภณีเด็กและโรคเอดส์ บทละครเรื่องนี้ได้นำแนวคิดทางพุทธศาสนา คือ กฎแห่งกรรม และนิพพานมากระตุ้นให้มีการเรียนรู้เหตุแห่งทุกข์และแนวทางดับทุกข์ เพื่อให้วัยรุ่นแก้ไขปัญหา

ด้วยสติและรู้จักควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม รู้จักความรับผิดชอบต่อชีวิตของตนเองและเพื่อนมนุษย์

2. ความไม่เป็นธรรมทางสังคม

พินิจฐาน...เอย เป็นบทละครที่สะท้อนปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคม เน้นการดิ้นรนไปตามยถากรรมของชาวบ้าน ซึ่งต้องเข้ามาทำงานทำในเมืองหลวงเนื่องจากความล้มเหลวของเกษตรกรรมเพราะการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อสร้างเขื่อน บทละครเรื่องนี้แสดงข้อคิดว่าแนวทางในการพัฒนาประเทศไม่ได้ให้ความเสมอภาคทางโอกาสแก่คนส่วนใหญ่ เมื่อเกษตรกรรมไม่เป็นผลชาวบ้านต้องละทิ้งแผ่นดินเกิดไปขายแรงงานเพื่อความอยู่รอด เกิดปัญหาครอบครัวตามมา เพราะพ่อแม่ไม่มีเวลาสนใจลูก ลูกก็ต้องเติบโตไปในสังคมเมืองที่ใช้วัตถุเป็นเครื่องบำบัดปัญหาจิตใจ ในที่สุดลูกก็ต้องกลายเป็นโสเภณีเด็กและเป็นเอดส์ พ่อถูกตีกัหักตาย แม่ถูกไฟคลอกตาย ทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นปัญหาสังคมในปัจจุบันที่โยงกับระบบเศรษฐกิจและการพัฒนาในยุควัตถุนิยม

3. คุณค่าและบทบาทหน้าที่ของบุคคล

หุ่นไล่กา เป็นบทละครที่แสดงคุณค่าของหน้าที่ซึ่งเหมาะสมกับสถานะของบุคคล ตัวละครหุ่นไล่กา เมื่อเป็นมนุษย์ มีความรัก ก็ได้พบว่าคุณค่าของตนอยู่ที่ความรับผิดชอบ เกิดความสำนึกว่า การละทิ้งหน้าที่ทำให้เกิดผลเสียต่อไร่นา จึงขอกลับไปเป็นหุ่นดังเดิม

โครงเรื่อง

บทละครทั้ง 5 เรื่อง ซึ่งจำแนกเป็น 3 กลุ่มแนวคิดดังกล่าวนี้ มีการประกอบโครงเรื่องซึ่งอาจวิเคราะห์ความขัดแย้งและพฤติกรรมของตัวละครได้ดังนี้

1. ปรัชญาชีวิตกับปัญหาสุขภาพจิต

1.1 เจ้าล่อ

ผู้เขียนได้เปิดเรื่องให้ผู้อ่านเห็นพฤติกรรมก้าวร้าวเกรงของตัวเอกชื่อเจ้าล่อที่ชอบชกต่อยและทำตัวเป็นอันธพาลคอยหาเรื่องกับผู้อื่นโดยไม่มีเหตุผล จนต้องอยู่โดดเดี่ยว

บทละครแสดงว่าเขาต้องปัญญาเพราะไม่ใส่ใจศึกษา เนื่องจากขาดความรัก ความก้าวร้าวที่แสดงออกเป็นเพราะเขาพยายามสร้างคุณค่าและคุณค่าแก่ตัวเอง การแสดงออกของเขาขัดแย้งกับตัวตนภายใน คือ เขามีความใฝ่ฝันที่จะสร้างสรรค์สิ่งดีงามแต่ไม่ได้รับโอกาส เมื่อถูกกดดันเขาย้อนถามตัวเองว่าเป็นอย่างไรที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ ทั้งที่จริงแล้วเขาก็มีความใฝ่ฝันที่จะทำสิ่งที่ดีๆ อยู่ในใจ แต่ไม่มีใครส่งเสริมให้เขาทำความดี ไม่มีใครเชื่อว่าเขาจะทำความดีได้และต่างประณามเขา เจ้าลอกลับสนใจในตัวเองมากยิ่งขึ้น จนขาดความมั่นใจและคิดว่าเขาอาจเป็นคนชั่วอย่างที่ทุกคนพูดกันจริงๆ

บทพูดกับตัวเองของเจ้าลอแสดงว่าเขาเป็นคนรักศิลปะ ต่อมาผู้ชมจะได้พบว่าความรักระหว่างเจ้าลากับสองสาวพี่น้องในนิมิต คือ เพื่อน/แพง เป็นแรงกระตุ้นให้เขาวาดหวังถึงความงาม ความรัก ความซื่อตรง ความเอื้ออาทร ความอบอุ่น เกื้อกูลดูแลกัน เขาจึงกล้าที่จะฝันและมีกำลังใจจะสร้างสรรค์สิ่งที่คิดฝันไว้ แต่กลับถูกแม่คือนางบุญเหลือขัดขวางเพราะเกรงว่าเจ้าลอจะไปมั่วลุ่มกับเพื่อนแล้ว

จะเห็นได้ว่าผู้เขียนตั้งใจดำเนินเรื่องให้ผู้อ่านเปรียบเทียบเหตุการณ์ที่เจ้าลอได้รับกำลังใจจากเพื่อน/แพง จนมีความเชื่อมั่นในตนเองและอยากทำความดี กับเหตุการณ์ที่มีคนกดดันเจ้าลอในตอนเปิดฉาก จนเขาไม่เชื่อมั่นว่าตัวเองจะทำความดีได้ ผู้ดู/อ่านจึงได้เห็นความสำคัญ ของความรัก ความเข้าใจ และการยอมรับ ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและความคิดของเจ้าลอไปในทางที่ดีได้

เหตุการณ์ตอนเริ่มเรื่องที่ทำให้เจ้าลอมีพฤติกรรมน่าตำหนิและช่วงต่อมาที่ทำให้เจ้าลอเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น สามารถกระตุ้นให้ผู้อ่านได้ติดตามว่าการที่เจ้าลอจะเป็นคนดีหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับความเข้าใจและยอมรับของผู้คนรอบข้างเหมือนที่เขาได้รับจากเพื่อน/แพง ผู้อ่านจึงพบคำตอบว่าสิ่งที่อาจจะทำให้เจ้าลอเป็นคนดีก็คือความรักความเข้าใจ พร้อมกับที่ ผู้เขียนชี้สภาพความเป็นจริงในสังคมปัจจุบันให้ผู้อ่านเห็นว่าปัญหาของเด็กวัยรุ่นส่วนหนึ่งนั้นมาจากครอบครัวที่ไม่มีความเข้าใจและไม่เปิดโอกาสให้เขาบรรลุถึงสิ่งที่ใฝ่ฝัน

ผู้เขียนได้สร้างปมความขัดแย้งระหว่างเจ้าลากับแม่ ให้ผู้อ่านได้เห็นปัญหาที่จะตามมาและย้ำให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของการขาดความรักและความเข้าใจ ว่ามีผลต่อพฤติกรรมของเจ้าลอเป็นอย่างมาก เจ้าลอถูกห้ามไม่ให้ทำสิ่งที่วาดหวังไว้ เนื่องจากแม่ของเขาไม่เข้าใจ ไม่รับฟัง ไม่เชื่อว่าเขาจะเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงตัวเองได้ และคิดไปเองว่าเขาจะไปทำตัวเกเรอีก เขาถูกห้ามไม่ให้ทำสิ่งที่ใฝ่ฝัน เขาจึงเสียใจ ไม่มีกำลังใจที่จะทำดี ความขัดแย้งระหว่างเจ้าลากับแม่ในครั้งนี้นี้ไม่ใช่เพียงแต่ทำให้เจ้าลอขาดความเชื่อมั่นเท่านั้นแต่ทำให้เจ้าลอถึงกับเกิดความท้อแท้

อ่อนแอและหมดหวังในชีวิตทีเดียว

ความขัดแย้งระหว่างเจ้าลอบกับแม่ตัวเองเป็นจุดหักเหของเรื่องที่ส่งผลให้เจ้าลอบมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไป ผู้เขียนได้เพิ่มความเข้มข้นของเรื่องโดยใช้ตัวละคร ปู่เจ้าสมิงพรายเป็นตัวแทนผู้ชั่วร้ายที่มุ่งทำลายคนอ่อนแอและขาดสติอย่างเจ้าลอบ ผู้อ่านจะเห็นชะตากรรมของเจ้าลอบเพราะสภาพปัญหาครอบครัวที่ปราศจากความรักความเข้าใจและการยอมรับ

บทละครนำเสนอสภาพที่เจ้าลอบจะตกเป็นทาสของยาเสพติดได้ทุกเมื่อตราบดีที่เขาไม่มีความเชื่อมั่น ไม่มีกำลังใจ ไม่มีใครเข้าใจและยอมรับฟังเขา ดังนั้นด้วยวัยที่อยากรู้ อยากลอง การชักจูงของเพื่อนและความทุกข์เพราะเข้าใจผิดว่าไม่มีใครรักตน ปมปัญหาของเจ้าลอบก็ดำเนินมาสู่จุดสุดขั้ว เมื่อปู่เจ้าใช้สิ่งเสพติด ล่อให้เจ้าลอบลุ่มหลง และจบชีวิตลงอย่างน่าเศร้า แม้ว่าได้พบเพื่อน/แพงก็สายเกินแก้เสียแล้ว

หลังจากนั้นบทละครก็ปิดฉากด้วยการให้คอรัลออกมาถามว่าใครฆ่าเจ้าลอบ คำถามนี้มุ่งให้ผู้อ่านได้ติดตามไปด้วย เป็นคำถามที่เตือนสติให้ใช้ชีวิตอย่างเข้มแข็งและรู้เท่าทันต่อสิ่งชั่วร้ายที่มีมากในสังคมปัจจุบัน

คอรัล เจ้าลอบตายแล้ว ตายไปพร้อมกับความฝัน เจ้าลอบตายแล้ว ใครกันฆ่าเจ้าลอบ เจ้าลอบตายแล้ว มีสิ่งใดเหลือไว้หนอ เจ้าละ เข้มแข็งพอที่จะมีชีวิตต่อไปไหม?
 นิทานจบแล้วแต่ชีวิตยังไม่จบ
 ดูละครย้อนดูตัวเรา
 เมื่อกี้ใครห้ามเจ้าลอบกินสลาเทียร์... ฉลาดเหลือเกินนะเจ้า
 เมื่อกี้ใครห้ามเจ้าลอบไม่ให้ข้ามแม่น้ำ... ฉลาดล้ำไม่เบา
 เมื่อกี้ใครบอกเจ้าลอบมิให้เข้าประตูเมือง... ปราบปรามจริงนะเจ้า
 นำทิ้ง... ทุกคนฉลาดคิด ฉลาดเตือน ไม่เลอะเลือนโง่งงเขลา
 เตือนเจ้าลอบ แล้วอย่าลืมชะเล่า ต้องเตือนตัวเองเร่งเตือนตนให้พ้นภัย..
 จึงได้ชื่อว่า แน่จริง

บทละคร เจ้าลอบ นำเสนอคุณค่าของความรัก ความเข้าใจและการยอมรับว่ามีความสำคัญต่อการป้องกันและแก้ปัญหาวัยรุ่นมาก โดยเฉพาะแม่และคนในครอบครัว ถ้าไม่เข้าใจและ

ยอมรับลูก โอกาสที่จะทำให้เด็กเกิดความท้อแท้ในชีวิตและเติบโตเป็นไปได้อย่างมากท่ามกลางสังคมปัจจุบันซึ่งมีสิ่งมอมเมามากมาย ความขัดแย้งสำคัญในการดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบมี 2 ส่วน คือ ความขัดแย้งภายในตัวเองของเจ้าล่อซึ่งส่งผลให้เจ้าล่อขาดความมั่นใจในตัวเอง และความขัดแย้งระหว่างตัวละครเจ้าล่อกับแม่ที่ส่งผลให้เจ้าล่อเลือกการพึ่งยาเสพติด

จะเห็นว่าความขัดแย้งที่ผู้เขียนกำหนดเป็นส่วนสำคัญของโครงเรื่อง เริ่มจากความขัดแย้งกับผู้อื่นที่ส่งผลเป็นความขัดแย้งภายในของตัวเอง แล้วค่อยๆ พัฒนาความขัดแย้งระหว่างตัวเองกับตัวละครที่ใกล้ชิด ซึ่งเป็นความขัดแย้งอันเข้มข้น ส่งผลต่อการดำเนินเรื่องที่สัมพันธ์กับแก่นเรื่อง คือ การขาดความรักความอบอุ่นและการยอมรับจากครอบครัว ทำให้วัยรุ่นเลือกเดินทางผิด จนต้องหันไปพึ่งยาเสพติดอันเป็นสาเหตุความพ่ายแพ้ต่อกีเลส ความผิดพลาดของตัวละครได้ชี้ความสำคัญของสติตลอดจนความรักความอบอุ่นในครอบครัวที่ขาดหายไปจากวิถีชีวิตของคนปัจจุบัน

1.2 จันทโครพ ตอน โจ๊ะ... before time!

บทละครเรื่องนี้ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยนำเสนอความใคร่รู้เรื่องเพศของจันทโครพ เมื่อร่างกายของเขาเกิดการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ ขณะอายุ 12 ปี แต่พระมารดาไม่มีเวลาที่จะอธิบายให้เขาเข้าใจและคิดว่าเขายังเป็นเด็กเล็กๆ อยู่นั่นเอง

อีก 2 ปีต่อมาเขาเข้าใจความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนั้นแล้ว พร้อมกับเขาอยากรู้ อยากลองแต่ไม่ได้รับคำอธิบายและคำแนะนำที่เหมาะสม เขากลับพบพฤติกรรมทางเพศของพระบิดากับนางสนมที่แสดงออกอย่างไม่ระมัดระวัง จันทโครพเริ่มคิดที่จะเลียนแบบพระบิดา แต่ก็ถูกห้ามและได้รับคำสั่งสอนว่ายังไม่ถึงเวลา ให้เรียนอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยิ่งทำให้เขาอยากรู้ อยากเห็นมากขึ้น

ความขัดแย้งนี้เองกระตุ้นให้จันทโครพเรียนรู้เรื่องเพศกับเพื่อนๆ และสื่อต่างๆ เช่น หนังสือปกขาวและวิดีโอทัศน์ จนมีพฤติกรรมทางเพศที่ผิดพลาด ผู้เขียนได้ผูกปมปัญหาเพิ่มขึ้น ด้วยการให้จันทโครพกับเพื่อนหาประสบการณ์กับโสเภณีโดยไม่ได้ป้องกันการติดโรค แล้วก็ถล่มกลิ้งไป ชั่วร้ายค่านิยมเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันสมควรในหมู่วัยรุ่นหญิงชาย ก็ทำให้จันทโครพยิ่งมัวเมาหลงผิด เขารู้สึกกลับสนว่าอะไร คือความรัก อะไรคือความใคร่ แต่ก็ค้นพบได้ว่าเพศสัมพันธ์ของเขากับผู้หญิงมากหน้าหลายตานั้น มิได้ประกอบไปด้วยความรักเลย ความสุขที่ได้มาจึงเป็น “ความสุขอันแสนสั้น”

การที่ผู้เขียนได้ชี้ประเด็นของความรักที่ขาดหายไปในชีวิตของจันทโครพ และจันทโครพ ฝ้าแสวงหาอยู่นั้น ก็มีจุดประสงค์เพื่อเชื่อมโยงให้ผู้อ่านเห็นว่า ประสบการณ์ก่อนเวลาอันเหมาะสม โดยขาดความเข้าใจของเขานั้นเอง ทำให้เขาไม่ได้พบพานความรักที่สวยงามอย่างที่เขารารถนา บทละครดำเนินเรื่องมาถึงเหตุการณ์ที่จันทโครพเปิดผอบที่พระเจ้าตาให้เป็นของขวัญเมื่อเขาสำเร็จ การศึกษา เขาเปิดผอบขณะเดินป่าก่อนถึงเวลาที่ได้สัญญาไว้กับพระเจ้าตา เมื่อพบนางโมราใน ผอบจันทโครพก็ได้รับรู้รักที่แท้จริง จึงได้ปฏิญาณจะร่วมสร้างฝัน แต่เมื่อพบโจรป่า โมราก็ หลงไปกับทรัพย์สินที่โจรนำมาล่อ จันทโครพดึงโมรากลั้มมาได้ด้วยความรักแต่เขาก็พบว่า โจร เอดล์ที่ติดเชื่อมมาตั้งแต่ก่อนเรียนจบได้แสดงอาการ เขาทั้งสองจบชีวิตไปพร้อมกับความรักที่พวกเขาเพิ่งรู้จักว่ามันเป็นสิ่งดีงามและตระหนักว่าความรักนั้นจะต้องดำเนินไปพร้อมกับวัยและเวลาที่ เหมาะสมด้วย

ผู้เขียนได้คลี่คลายเรื่องโดยให้ผู้อ่านประจักษ์ในความเพ้อฝัน ด้วยความอยากลอง และรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของจันทโครพ และเตือนสติผู้อ่านให้ระมัดระวัง เลือกลสิ่งที่ดีให้กับตนเองโดย ค้นหาความรักที่แท้ จึงจะมีชีวิตที่ดีงาม ดังบทสนทนาที่บอกผ่านคอรัสมายังผู้อ่านดังนี้

“เรื่องราวความรักของเขาและเธอจบลงแล้ว แต่ความรักของเรายังคงอยู่ เลือกที่จะให้ โอกาสที่ดีแก่ตัวเองเพราะคุณยังมีวันนี้ ยังมีโอกาสที่จะค้นหาความรักที่เข้าใจ”

จะเห็นได้ว่าในการประกอบโครงเรื่อง *จันทโครพ ตอน ใจะ... before time!* ผู้เขียนมุ่ง ที่จะเสนอความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในตัวละครจันทโครพก่อน เพื่อที่จะดำเนินเรื่องให้ผู้อ่านเห็นว่า ตามธรรมชาติของเด็กผู้ชายเมื่อร่างกายเกิดการเปลี่ยนแปลงก็จะอยากรู้ให้คลายสงสัย จากนั้นผู้ เขียนก็ได้สร้างความขัดแย้งระหว่างจันทโครพกับพ่อแม่ คือ เมื่อจันทโครพมีความอยากรู้ แต่พ่อแม่ ไม่มีเวลาที่อธิบายและอบรมสั่งสอนซ้ำยังคิดว่าไม่ใช่เรื่องของเด็กที่ทั้งๆที่พ่อแม่ก็แสดงพฤติกรรม ล่าสอนทางเพศให้ลูกเห็นเสียเอง ความขัดแย้งนี้ทำให้จันทโครพแสวงหาประสบการณ์ทางเพศ อย่างผิดพลาดจนเป็นโรคเอดส์ แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ทางเพศควรอยู่ในวัยและเวลาที่ เหมาะสมมิฉะนั้นก็ไม่สามารถแสวงหาความสุขที่ยั่งยืนได้ ความรักและความเข้าใจของพ่อแม่ ก็ เป็นสิ่งที่สำคัญที่จะช่วยลดความผิดพลาดที่เกิดขึ้นกับลูกได้ในขณะที่สังคมมีสิ่งยั่วยุมากมาย หลากหลาย

ความขัดแย้งในบทละครเรื่อง *จันทโครพ ตอน โจ๊ะ... before time!* มี 2 ส่วน คือ ความขัดแย้งภายในของจันทโครพซึ่งส่งผลให้จันทโครพเกิดความอยากรู้ อยากลอง และความขัดแย้งระหว่างตัวละครเอกกับพ่อแม่ที่ไม่เข้าใจความเปลี่ยนแปลงของลูก

สรุปได้ว่าความขัดแย้งที่ผู้เขียนกำหนดเป็นส่วนสำคัญของโครงเรื่องนั้นมีลักษณะคล้ายกับ “เจ้าลอย” คือ ประกอบด้วยความขัดแย้งระหว่างตัวละครและความขัดแย้งภายในที่พัฒนาไปสู่ จุดหักเหและความหายนะของตัวเอก เป็นความขัดแย้งที่เชื่อมโยงกับแก่นเรื่องอย่างชัดเจนคือ แสดงให้เห็นว่า ความรัก ความเข้าใจของพ่อแม่ เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยลดความผิดพลาดที่เกิดขึ้นกับลูกได้ และส่วนตัวเยาวชนเองนั้น คงต้องมีผู้ประคับประคองให้เรียนรู้ประสบการณ์ที่เหมาะสม และมีพัฒนาการทางอารมณ์และสติปัญญาควบคู่กัน จึงจะรอดพ้นจากอันตรายได้

1.3 มาลัยมงคล

บทละครเรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการเร่งรัดไป “โปรตวิญญาณมนุษย์” ของพระเถระนามว่า พระมาลัย ซึ่งเป็นพระผู้ครองศีลครองธรรมและครองปัญญา สามารถท่องไปในดินแดนนรก สวรรค์

คอรัส	กาลนั้นพระเถระ	นามพระมาลัย	ผู้เสด็จท่องไป	ในแดนสวรรค์
ทั้งอเวจี	นรกโลกันต์	ครองศีลครองธรรม	และครองปัญญา	
ด้วยโลกร้อนร่า	มัวเมาตักหา	มนุษย์มัวกามา	เป็นวิกฤตการณ์	
ถึงคราต้องไป	ยังภัยมหันต์	จึงภิกษาจาร	โปรตวิญญาณมนุษย์	

คำร้องของคอรัสที่แสดงบทบาท หน้าทีของพระมาลัยในตอนเปิดเรื่องนี้ ชวนให้คิดว่า ปัญญาเป็นเครื่องแก้ปัญหาคความมัวเมาซึ่งเป็นมหันตภัยของมนุษย์

ในฉากที่ 1 พระมาลัยได้พบมาลาและมาลีซึ่งเป็นดวงวิญญาณที่ต้องทนทุกข์ทรมานอยู่ในห้วงอเวจี ทั้งสองใคร่รู้ว่าตนจะต้องล่องลอยไปสู่ภพใด จะหลุดพ้นจากห้วงทุกข์นี้ไปยังดินแดนสวรรค์ได้อย่างไร สิ่งที่น่าสนใจคือ พระมาลัยกลับตอบว่า “อย่ายึดเอาสวรรค์แลนรกเป็นนิรันดร์ ขอจงมุ่งสู่นิพานอันสูงสุด”

เพื่อนำพาวิญญาณทั้งสองไปสู่ความหลุดพ้นอย่างแท้จริง ในฉากที่ 2 พระมาลัยได้พามาลา และ มาลี ไปหาคำตอบ โดยนำไปท่องไปในดินแดนสวรรค์ เพื่อให้พิจารณากรรมที่ตนก่อไว้

มาลาได้พบภาพตนเองกับเพื่อนๆ ในฉากสวรรค์ที่เหมือนงานปีใหม่ที่โรงเรียน มาลา กับเพื่อนรุ่มข่มขื่นเพื่อนชื่อ ปาเมลา พระมาลัยชี้ว่าหลังจากทำชั่วนั้น “สวรรค์ที่(มาลา) เคยมีได้ เปลี่ยนไป” ซึ่งดีความได้ว่ามนุษย์เป็นผู้กำหนดความสุขด้วยพฤติกรรมดีหรือชั่วของตัวเองและ กล่าวย้าว่า “ทุกหนแห่งมีทั้งแดนที่เรียกว่าสวรรค์และนรก สุดแต่มนุษย์จะรังสรรค์” หมายความว่า อำนาจของการกระทำหรือกรรมที่ดีและชั่วเป็นที่มาของสวรรค์และนรก

ฉากต่อมา คือ ฉากที่ 3 เป็นฉากโลกที่มีต้นกล้วยพฤษ์ที่บ้านของมาลี วิญญาณของ มาลาและมาลีได้เห็นชีวิตในอดีตของมาลีในฉากนั้น เป็นชีวิตที่พรั่งพร้อมด้วยการบำเรอทางวัตถุ แต่มาลิกลับไม่มีความสุข เพราะ พ่อมีเมียน้อย พ่อกับแม่แตกแยก มาลารู้สึกโดดเดี่ยว

ผู้อ่านจึงได้เห็นว่าสวรรค์หรือเมืองมนุษย์ก็มีสิ่งชั่วร้ายเหมือนกันและเป็นสิ่งชั่วร้ายที่ มนุษย์สร้างขึ้นเองด้วยความหลงในการบริโภคและการเสพสุขด้วยวัตถุ

ความขัดแย้งระหว่างพ่อกับมาลี เป็นจุดหักเหที่ทำให้มาลิตกต่ำลง มาลีทำตัวประซดพ่อ กลายเป็นเด็กมีปัญหาและใจแตก จนมีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม กลายเป็นผู้หญิงขาย บริการ มาลา ก็ได้รับผลกระทบจากการกระทำของมาลีที่ประซดพ่อด้วย เพราะเขารักมาลี เขาเสียใจ มากจนเรียนไม่จบ ปล่อยตัวไปกับความบันเทิง มีความสัมพันธ์กับหญิงบริการตามคำชักชวนของ เพื่อน

ในฉากที่ 4 ผู้ดูได้เห็นมาลาใช้โทรศัพท์มือถือส่งข้อความทางวิทยุติดตามตัว เรียกมาลี ไปพบที่สถานบันเทิงกลางคืนซึ่งเรียกว่าผับ ในผับมีต้นกล้วยพฤษ์ มีเลียเข้ามาหามาลี มาลามานไม่ได้เพราะต้องไปช่วยเป็นพยานยืนยันว่าเพื่อนที่ชื่อศรามาไม่ได้ไปก่อเรื่องทะเลาะวิวาท มาลือร มาลาด้วยความผิดหวัง จึงเคลิ้มไปกับเลีย เนื่องจากนี้ไปถึงภาพพ่อกับเมียน้อย มาลิกอดเลีย เหมือนที่เมียน้อยกอดพ่อ เพื่อประซดพ่อด้วย

ในฉากที่ 5 เราได้เห็นวิมานพระอินทร์เป็นช่องโสมณีนีที่มากับเพื่อนไปเที่ยว เขาได้ ร่วมรักกับนางฟ้า มาลาถอดหน้ากากนางฟ้าออก นางฟ้ากลายเป็นโสมณีนีที่พ่อแม่ชายมาเพราะ อยากมีวัตถุบำเรอความสุข เช่น โทรทัศน์สี นางฟ้าที่เป็นโสมณีนีที่เขา ร่วมรักด้วยอีกคนก็คือปาเมลา ผู้หญิงที่เขาและเพื่อนเคยรุ่มข่มขื่นจนเรียนไม่จบและตั้งท้อง นางฟ้าคนสุดท้ายที่ร่วมรักกับ เขาก็คือมาลี ซึ่งต้องกลายเป็นโสมณีนีเพราะขาดความรักและความอบอุ่นจากครอบครัว เธอได้พบ ว่าผู้ชายเป็นต้นกล้วยพฤษ์ที่ให้ทุกอย่างแก่เธอได้ยกเว้นความรักที่เธอขาด เมื่อมาลีได้มาเห็นอดีต ของเธอตอนที่ชีวิตอยู่ เธอก็เข้าใจว่าต้นกล้วยพฤษ์ที่เธอคิดว่าสามารถให้ทุกอย่างเหมือนสิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ในเมืองสวรรค์นั้น จริงๆแล้วเป็นเพียงตั้งนิ้วสำหรับเธอเท่านั้น มันคือตั้งนิ้วที่เคยทิ่มแทงคนชั่วรวมทั้งมาลาด้วยเพราะมาลาทำร้ายปาเมลา

การที่ผู้เขียนได้นำเสนอปัญหา ที่เกิดจากผลแห่งการกระทำของตัวละครที่ต่อเนื่องกัน ก็เพื่อนำผู้อ่านไปสู่จุดสุดยอดของเรื่อง เมื่อตัวละครมาลาและมาลีได้กลับมาเห็นการกระทำของตัวเองในอดีตนั้น ทั้งสองกล่าวโทษซึ่งกันและกัน ต่างคนต่างไม่ยอมรับผิด ต่างก็กล่าวว่าตนเป็นผู้ถูกทำร้าย จากที่ตัวละครกล่าวโทษกันนี้ นิเมิต พิพิทกุล ผู้ช่วยผู้กำกับ อธิบายว่า “มุ่งจะเสนอประเด็นที่ทั้งผู้ชายและผู้หญิงล้วนเป็นส่วนหนึ่งของการกระทำและถูกกระทำจากครอบครัวและสภาพแวดล้อม...ปัญหาที่ตามมา คือ เกิดการกระทำต่อผู้อื่นเป็นห่วงโซ่ต่อไป” (จุฬารัตน์ มาเสถียร วงศ์, 2540 : 99)

จะเห็นว่าผู้เขียนบทละครพยายามทำให้ผู้อ่านได้ตระหนักว่ากรรมของมาลาและมาลีเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากกรรมของสังคมที่มัวเมาในวัตถุและบุคคลในสถาบันครอบครัวก็ละเลยหน้าที่ของตน จนในที่สุดผลกรรมก็ได้ตอบสนอง คนทั้งสองกลายเป็นเอดส์และได้ตายไปด้วยความทุกข์ทรมาน และเจ็บปวด กลายเป็นวิญญูณที่ล่องลอยและปรารถนาที่จะหลุดพ้นจากห้วงทุกข์ ดังที่ผู้อ่านได้เห็นในตอนเปิดเรื่อง

ในตอนจบของเรื่อง ปัญหาคลี่คลายเมื่อพระมาลัยใช้หลักศาสนาสอนให้ทั้งสองเรียนรู้ว่า นรกหรือสวรรค์นั้นอยู่ที่จิต ให้ทั้งสองตระหนักในบุญในบาป เพื่อจะหลุดพ้นทุกข์เวทนา นั้นเป็นการนำกฎแห่งกรรมและนิพพานอันเป็นหลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธมากระตุ้นให้มีการเรียนรู้เหตุและแนวทางดับทุกข์ เพื่อให้วัยรุ่นแก้ไขปัญหาโดยใช้สติ รู้จักควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม รู้จักความรับผิดชอบต่อชีวิตของตนและเพื่อนมนุษย์

ในการประกอบโครงเรื่องของบทละคร *มาลัยมงคล* ผู้เขียนได้เปิดเรื่องให้เห็นความขัดแย้งภายในตัวละคร เริ่มต้นที่มาลาและมาลีเมื่อเป็นวิญญูณต้องเผชิญกับความทุกข์ จึงใคร่รู้ว่าตนจะหลุดพ้นจากทุกข์เวทนาไปสู่ภพใด แล้วดำเนินเรื่องให้พระมาลัยได้พาทั้งสองไปค้นหาคำตอบ ผู้ดูจะได้พบว่าสวรรค์กับโลกมนุษย์เป็นสิ่งเดียวกัน คือ เป็นแหล่งของมายาและความชั่วร้ายเท่าๆกัน เป็นนรกนั่นเอง บทละครได้นำเสนอประเด็นการกดขี่ทางเพศตั้งแต่เหตุการณ์ที่มาลากับเพื่อนชมขึ้นปาเมลาจนปาเมลาต้องเป็นโสเภณี จากนั้นก็ได้แสดงว่าอำนาจของวัตถุนิยม ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างมาลีกับพ่อ ความขัดแย้งนี้ส่งผลให้มาลีไขว่คว้าหาความรัก ส่วนมาลา ก็มีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมเช่นกัน เพราะหลงใหลในราคะและสถานะที่ได้เปรียบของตนในฐานะบุรุษเพศ เขาได้พบว่าโสเภณีซึ่งดูภายนอกเป็นนางฟ้า นั้น แท้ก็คือบุคคลที่เคยถูกเขาทำร้ายและทำร้ายเขา

มาลาติดเชื้อเอ็ดส์จากผู้หญิงเหล่านั้น การทำร้ายกันเป็นลูกโซ่นี้เองส่งผลต่อการดำเนินเรื่องที่สื่อให้เห็นปัญหาจริยธรรมทางเพศและการกดขี่ระหว่างเพศ ซึ่งสืบเนื่องจากปัญหาครอบครัวและสภาพแวดล้อมของสังคมปัจจุบันโดยเฉพาะเพศพาณิชย์ น่าสนใจที่บทละครเรื่องนี้ได้นำแนวคิดทางพุทธศาสนา คือ กฎแห่งกรรมและนิพพานมากระตุ้นให้มีการเรียนรู้เหตุและแนวทางในการดับทุกข์ให้ผู้ดู/ผู้อ่าน ได้คิดตามไปด้วยว่าสวรรค์รอกอยู่ในอำนาจการกระทำของมนุษย์และความสุขที่แท้จริงไม่ใช่การเพลิดเพลินไปกับสิ่งมัวเมาและการทำร้ายผู้อื่น

จะเห็นได้ว่าในบทละคร*มาลัยมงคล* ผู้เขียนได้สร้างความขัดแย้ง 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ความขัดแย้งระหว่างมาลีกับพ่อ มีผลกระทบต่อตัวละครสำคัญ คือตัวมาลีเองและมาลา กับส่วนที่ 2 คือความขัดแย้งภายในตัวละครที่ดี तरहหาความสุขในขณะที่มีชีวิตจนถึงขณะที่กลายเป็นวิญญาณ เมื่อพบพระมาลัยก็ได้ค้นพบหนทางในการแก้ปัญหาตามแนวคิดทางพุทธศาสนาซึ่งแตกต่างจากการหลงผิดอันเป็นเหตุแห่งปัญหา ไม่หลงติดอยู่ในมายาคือการแสวงหาความสุขในสวรรค์

กล่าวโดยสรุปบทละครทั้งสามเรื่อง คือ *เจ้าล่อ* *จันทโครพ* *มาลัยมงคล* ซึ่งมีแนวคิดแสดงปรัชญาชีวิตและปัญหาสุขภาพจิต นั้น ผู้เขียนใช้ความขัดแย้ง 2 ส่วนคือนำความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละครและความขัดแย้งภายในตัวละครที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมของตัวละครและการดำเนินเรื่องที่ลงเอยด้วยความหายนะของตัวละคร เชื่อมโยงกับการให้ความรู้ความเข้าใจในสาเหตุของปัญหา

เนื้อหาที่แสดงสาเหตุของปัญหานี้ ปรากฏในโครงเรื่อง และเป็นเนื้อหาที่มีความหมายซ่อนเร้นว่าบุคคลและสังคมควรแก้ปัญหาที่สาเหตุ ได้โดยอาจป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นเสียก่อน การป้องกันต้องกระทำด้วยความมั่นคงของความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความเข้าใจเด็กและเยาวชน การพัฒนาคุณค่าทางจิตวิญญาณและค่านิยมที่เหมาะสมไม่หลงตามกระแสสังคม

2. ความไม่เป็นธรรมในสังคม

พิษฐาน... เอย เป็นบทละครที่สะท้อนปัญหาสังคม เปิดเรื่องด้วยร่ำอวยพรของเทวดา นางฟ้า แล้วดาวเรืองตัวเอกของเรื่องไหว้พระสวดมนต์ อธิษฐานขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล แสดงความภูมิใจที่เป็นลูกหลานชาวนาและขอเป็นชาวนาต่อไปในชาติหน้า หลังจากนั้นเป็นฉากดาวเรืองและพ่อแม่ร้องเพลงเกี่ยวข้าวกับชาวนา แสดงความสุขในวิถีชีวิตของคนชนบทที่ผูกพันกับธรรมชาติ ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย มีกินมีใช้อย่างเพียงพอ

เมื่อพิจารณารายละเอียดในคำอธิบายของดาวเรืองในตอนต้นเรื่อง ดาวเรืองขอให้ฝน ตกต้องตามฤดูกาล ข้าวจะได้ออกรวงสมบูรณ์ และขอให้เจ้าทุยไม่ได้อีกเพื่อที่จะได้ซื้อคอมันพาไปอาบ น้ำ ดาวเรืองขอเป็นชานาต่อไปเหมือนอย่างพ่อและแม่เพราะภูมิใจในอาชีพชานาที่ปลูกข้าวให้คนอื่นกิน คำอธิบายของดาวเรืองข้อสุดท้าย คือ เธอขอโตเป็นสาว จะได้ใส่เสื้อสวยๆ เหมือนพี่สีนวล

ผู้เขียนได้นำคำอธิบายของดาวเรืองที่สะท้อนวิถีชีวิตของชานามาเน้นความสุขที่ต่อเนื่องมานาน เพื่อเชื่อมโยงมาสู่ความขัดแย้งกับการพัฒนาประเทศในระบบทุนนิยม โดยเฉพาะการเข้ามาแก้ไขปัญหาคาความยากจนอย่างไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของชานา จนกลายเป็นสิ่งบีบรัดและสร้างความเดือดร้อนให้ชานามากยิ่งขึ้น เมื่อมีการสร้างเขื่อน ตัดไม้ทำลายป่า ทรัพยากรที่เคยอุดมสมบูรณ์เริ่มลดน้อยลง น้ำฝนที่ดาวเรืองอธิบายขอไว้ก็หายไป ผลผลิตของชานาต่ำลง ต้องละทิ้งอาชีพที่ภูมิใจและได้ทำมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ตรงกับที่กล่าวได้ว่า “อำนาจรัฐและอำนาจทุนเข้ามาแย่งชิงทรัพยากรอันจำเป็นแก่การครองชีพของราษฎร เป็นการเอารายย่อยจำนวนมากไปให้รายใหญ่จำนวนน้อย” (ประเวศ วะสี, 2543 : 2) ความจนก็เกิดขึ้น ไม่มีเงินส่งลูกเรียน ในที่สุดชานาชาวไร่ก็ต้องเข้ามาหางานทำในเมืองหลวง

ความขัดแย้งระหว่างวิถีชีวิตชานากับระบบการพัฒนาประเทศที่ไม่สอดคล้องกันนี้เอง ส่งผลให้ดาวเรืองและครอบครัวต้องอพยพไปหางานในเมืองหลวง ซึ่งเป็นจุดหักเหของเรื่อง บทละครได้ดำเนินเรื่องให้มีความเข้มข้นมากขึ้น โดยได้สร้างความขัดแย้งระหว่างพ่อแม่กับดาวเรืองให้เห็นปัญหาครอบครัวที่จะเกิดตามมา เมื่อพ่อแม่ต้องทำงานหาเงิน ชีวิตกลายเป็นเครื่องจักรที่ไม่มีจิตใจ พ่อของดาวเรืองไปเป็นกรรมกรก่อสร้าง แม่ไปขายแรงงานในโรงงานตุ๊กตา ส่วนดาวเรืองไปเร่ขายพวงมาลัยตามท้องถนน สภาพชีวิตความอบอุ่นในครอบครัว ความเอื้ออาทรต่อกัน เริ่มน้อยลง ต่างจากชีวิตในชนบทอย่างสิ้นเชิง

เหตุการณ์นี้เองส่งผลต่อการดำเนินเรื่องไปสู่จุดสุดยอด เมื่อพ่อแม่ไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่พูดคุยด้วย ดาวเรืองก็รู้สึกท้อแท้จึงหันไปเข้ากลุ่มเพื่อนวัยรุ่นที่เอาแต่มัวเมากับความสนุกสนานในสถานบันเทิง ในที่สุดดาวเรืองถูกนำไปขายเพื่อให้บริการทางเพศแก่ชาวต่างประเทศ ต้องกลายเป็นโสเภณีเด็กและเป็นเอดส์ในที่สุด ส่วนพ่อก็ถูกตีกับและแม่ถูกไฟคลอกตาย

ดาวเรืองนั้นได้ใช้ชีวิตที่เหลืออยู่อย่างน่าเวทนา ในตอนจบเรื่องได้แขวนป้าย FOR SALE ไว้ที่ตัวและร่ำรำลึกการขายบริการ พร้อมกับร้องเพลงแม่ศรี อย่างน่าสังเวชยิ่ง เมื่อได้พิจารณากลับไปในตอนต้นเรื่องที่ดาวเรืองขอพรจากคำอธิบาย สิ่งที่เราขอไม่ได้เป็นอย่างที่เธอ

ปรารถนาไว้สักอย่างเดียว ยกเว้น เธอโตเป็นสาวขึ้น แต่ความสาวที่ขอไว้นี้ก็กลับเป็นโทษแก่ตัวเธอเอง ดังเพลงแม่ศรีในตอนจบเรื่องที่คุณเขียนได้นำเสนอให้ผู้อ่านคิดหาคำตอบตาม

เพลง แม่ศรี

แม่ศรีไหนเอ๋ย (แม่ศรีเอ๋ย) หมดสิ้นสาวสะ (ดาวเรืองเอ๋ย)
เป็นเศษสาวะ ไม่มีคนเซยชม(ไม่มีคนเซยชม)
เรี่ยวแรงแห่งไทย โอดโอยระทม เกลือกกล้วยโสมม สมเสพเจ็บใน
(ร่วงโรยเอ๋ย..... ดาวเรืองเอ๋ย.....)
- CHORUS นำผ้าขาวติดอักษร HIV มาปูที่พื้น ดาวเรืองก้าวเข้าไปในผ้านั้น

การจบเรื่องของละครในแนวคิดนี้ไม่ได้มีการคลี่คลายเรื่องให้เห็นถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาย่างบดละครในแนวคิดแรก ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะต้นเหตุของปัญหาไม่ใช่การกระทำของบุคคลแต่เป็นปัญหาทางโครงสร้างของระบบสังคม

เมื่อพิจารณาการประกอบโครงเรื่องของบดละคร *พิษฐาน...เอ๋ย* จะเห็นได้ว่า ดำเนินเรื่อง โดยนำเสนอความขัดแย้งของคุณภาพชีวิตและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์กับการพัฒนาประเทศในระบบทุนนิยม เพื่อที่จะชี้ให้เห็นผลกระทบที่เลวร้ายต่อชีวิต การพัฒนาในระบบทุนนิยมทำให้มีการสร้างเขื่อน ตัดไม้ทำลายป่า ฝนจึงไม่ตกต้องตามฤดูกาล คนที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด คือ ชาวนา พวกเขาจึงต้องอพยพเข้าไปหางานทำในเมืองหลวง แล้วต้องพบกับความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงที่ไม่มีใครรับผิดชอบ

การดำเนินเรื่องมีความเข้มข้นขึ้นเมื่อพ่อแม่ของดาวเรืองเข้ามาหางานทำในเมืองหลวง รับจ้างเป็นกรรมกรและขายแรงงานในโรงงาน ความขัดแย้งระหว่างความเปลี่ยนแปลงในชีวิตพ่อแม่กับความต้องการของดาวเรือง ทำให้ผู้อ่านเห็นถึงปัญหาทางจิตใจที่จะเกิดตามมา กลายเป็นปัญหาโสเภณีเด็กและปัญหาโรคเอดส์

โครงเรื่องดังกล่าวนี้สัมพันธ์กับแก่นเรื่องที่น่าเสนอปัญหาสังคมที่โยงกับระบบเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศในยุควัตถุนิยม เป็นปัญหาที่ผูกโยงกันเป็นลูกโซ่ให้เห็นว่าการ “พัฒนาประเทศ” ที่ทำเพื่อรับใช้ภาคอุตสาหกรรมแบบรวมศูนย์ จะนำความเสื่อมสลายมาสู่กำลังคนและภูมิปัญญาของท้องถิ่น ทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย โดยเฉพาะเยาวชนซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ประเวศ วะสี ว่า

เรื่องคนจนกับการแย่งชิงทรัพยากรในชนบทเป็นปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งมากขึ้นเรื่อยๆ ความขัดแย้งของราษฎรกับรัฐที่ทำลายฐานทรัพยากรเพื่อเศรษฐกิจที่เพียงพอของชาวบ้าน ทำให้เขายากจนลง ลิ่นเนื้อประดาตัว ต้องเจ็บไข้ได้ป่วยล้มตาย พลัดพราก ขายลูกสาวมาเป็นโสเภณี ซึ่งเป็นปัญหาทางโครงสร้างทางกฎหมาย ระบบเศรษฐกิจสังคมและค่านิยม ทำให้คนจนต้องจนลง แก้อายากจนไม่ได้ ไม่ว่ารัฐบาลใดๆ เพราะไม่ได้แก้โครงสร้าง การแก้ไขที่สำคัญที่สุดต้องเริ่มที่ความเข้าใจว่า ความยากจนเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง (2543 : 2)

จะเห็นได้ว่าบทละครได้สร้างความขัดแย้งในการดำเนินเรื่อง 2 ส่วน คือ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสิ่งแวดล้อม คือ การพัฒนาของระบบทุนนิยม มีการสร้างเขื่อน ตัดไม้ทำลายป่าทำให้ชาวนาไม่สามารถดำรงอาชีพการงานได้ จนต้องอพยพเข้ามาหางานทำในเมืองหลวงและความขัดแย้งระหว่างความต้องการของดาวเรืองกับวิถีชีวิตใหม่ของพ่อแม่

3. คุณค่าและบทบาทหน้าที่ของบุคคล

หุ่นไล่กา ได้เปิดเรื่องด้วยปฏิภพภาพแวดล้อมกลางทุ่งนาที่หุ่นไล่กาต้องเผชิญคือต้องทนแดด ทนฝน และต้องทนถูกกลั่นแกล้งจากพวกอีกา มีเด็กผู้หญิงมาช่วยหุ่นไล่กาเมื่อถูกอีการังแก เขาเริ่มประทับใจในความเป็นมนุษย์ ความขัดแย้งในใจที่ตนมีรูปร่างเหมือนมนุษย์แต่ทำอย่างมนุษย์ไม่ได้และยังไม่ได้ได้รับความรักความเอาใจใส่อย่างมนุษย์ ทำให้หุ่นไล่กาอยากเป็นมนุษย์ เพราะเห็นว่ามนุษย์สามารถทำให้อีกากลับได้ ไม่ต้องทนแดดทนฝน และที่สำคัญมนุษย์สามารถใช้ชีวิตอย่างสนุกสนานอย่างไรก็ได้

การดิ้นรนอยากจะเป็นมนุษย์ของหุ่นไล่กา เกิดจากความขัดแย้ง 3 ส่วนพร้อมกันคือ หุ่นไล่กาไม่ยอมทนตากแดดตากฝนซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างหุ่นไล่กากับสิ่งแวดล้อม ความขัดแย้งในส่วนต่อมาคือ ความขัดแย้งระหว่างหุ่นไล่กากับอีกาที่ไม่เกรงกลัวเขา สุดท้ายคือความขัดแย้งต่อสถานะและสภาพของหุ่นไล่กาเอง ที่ต้องอยู่โดดเดี่ยวเหงาหงอย นั่นหมายความว่าหุ่นไล่กาไม่มีความภูมิใจในบทบาทหน้าที่ของตนเลย

เรื่องพัฒนาต่อไปเมื่อหุ่นไล่กาขอให้เทวดาช่วยให้ได้เป็นมนุษย์ โดยเทวดามีข้อแม้ว่า ถ้าหุ่นไล่กาได้เป็นมนุษย์แล้ว จะไม่มีทางกลับมาเป็นหุ่นไล่กาได้อย่างเดิม

เมื่อได้เป็นมนุษย์ เขาก็ทิ้งทุ่งนาและหน้าที่ยกออกไปผจญภัย พบเบ็ตซีก็กับ ได้ปล่อยปีศาจออกจากกล่องประหลาด ปีศาจพาเขาทั้งสองไปที่ป่าแห่งหนึ่ง ทุ่งโล่กาได้ช่วยก๊าบเมื่อจะถูกต้นไม้ปีศาจจับกินได้ด้วยความกล้าหาญ ทุ่งโล่กาจึงได้เรียนรู้ว่ามนุษย์สามารถชนะสิ่งที่ชั่วร้ายด้วยความกล้าหาญและจิตใจที่ดิ่งาม ก๊าบขอลกลับบ้าน ปีศาจพาทุ่งโล่กาไปในเมือง พบเด็กที่เคยช่วยเขาไว้เติบโตเป็นหญิงสาว เธอสอนเขาให้รู้จักมีความรักให้แก่ทุกสิ่ง แล้วปีศาจก็พาทุ่งโล่กากลับไปยังท้องถิ่นที่เขาเคยดูแล

เขาต้องต่อสู้กับปีศาจที่กลัวว่าเขาจะจับมันเข้าไปในกล่องอีก ทุ่งโล่กาขับไลปีศาจไปด้วยความสำนึกในจิตใจอันดีงามของการเป็นมนุษย์ แต่กลับพบว่าทุ่งนาที่เคยเขียวขจีได้แปลงเปลี่ยนเป็นทุ่งนาที่แห้งแล้ง เพราะถูกพวกอืกาคอยจิกกิน เนื่องจากไม่มีทุ่งโล่กาคอยทำหน้าที่ ทุ่งโล่กาอยากจะทำให้ไร่ร่นากลับมาเขียวชุ่มเหมือนเดิม จึงพยายามทำหน้าที่เหมือนทุ่งโล่กาอย่างเดิม แต่ในสภาพของมนุษย์เขากลับทำหน้าที่อย่างเดิมไม่ได้ ไม่สามารถยืนทนแดดทนฝนได้ ทุ่งโล่กาเริ่มเห็นคุณค่าของตนเองในฐานะทุ่งโล่กา

การทำหน้าที่ทุ่งโล่กาในสภาพมนุษย์ ทำให้เขารู้ว่ามนุษย์ไม่สามารถทำทุกอย่างได้ มนุษย์ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นทุ่งโล่กาได้ แม้ว่าเขาพอใจที่ได้เป็นมนุษย์ดังที่ใฝ่ฝันไว้ แต่เขาก็ทนไม่ได้ที่ต้องเห็นทุ่งนาแปรสภาพไปต่อหน้าต่อตา เมื่อทุ่งโล่กาเข้าใจหน้าที่ของมนุษย์และหน้าที่ของตน ว่าแท้จริงแล้วมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ทุ่งโล่กาจึงขอเทวดากลับมาเป็นทุ่งโล่กาอย่างเดิมเพื่อจะได้ “กลับมารับผิดชอบและทำหน้าที่ของตัวเองให้ดีที่สุด” และได้ตั้งปวารณา

จะเห็นได้ว่าการประกอบโครงเรื่องของบทละครทุ่งโล่กา ได้วางความขัดแย้งที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรอยากเป็นมนุษย์ของทุ่งโล่กา 3 ส่วนพร้อมๆกัน คือ ความขัดแย้งระหว่างทุ่งโล่กากับสภาพแวดล้อม คือ ทุ่งโล่กาไม่ยกทนแดดทนฝน และความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละครคือ ทุ่งโล่กาถูกอืกาถ่วงล่าช้า ความขัดแย้งสุดท้ายที่ผู้เขียนสร้างคือ ความขัดแย้งภายในตัวเองของทุ่งโล่กา เมื่อคิดว่ามนุษย์สามารถใช้ชีวิตได้อย่างสนุกสนานและสามารถทำทุกสิ่งทีตัวเองต้องการได้ ความขัดแย้งเหล่านี้ส่งผลต่อการดำเนินเรื่องทีนำทุ่งโล่กาไปสู่การเรียนรู้จนเห็นคุณค่าตามบทบาทหน้าที่ของตนว่าไม่ต้องยอมไม่ว่ามนุษย์ โครงเรื่องนี้อยู่ดคล้องกับแก่นเรื่องทีแสดงคุณค่าของหน้าที่ซึ่งเหมาะสมกับสถานะของบุคคล ทุ่งโล่กาเมื่อเป็นมนุษย์มีความรัก ก็ได้พบว่าคุณค่าของตนอยู่ที่ความรับผิดชอบ เกิดความสำนึกว่า การละทิ้งหน้าที่ทำให้เกิดผลเสียต่อไร่ร่นา จึงขอลกลับไปเป็นทุ่งโล่กาดังเดิม

จะเห็นได้ว่าบทละครที่จำแนกตามแนวคิดในกลุ่มสุดท้าย คือ คุณค่าและบทบาทหน้าที่ของบุคคล มีการประกอบโครงเรื่องที่เน้นความขัดแย้งของบุคคลต่อสถานะและบทบาทของตนเอง เป็นความขัดแย้งในขณะที่ยังไม่เกิดการเรียนรู้ ความขัดแย้งนี้คลี่คลายลงเมื่อบรรลุนิติภาวะที่ที่เหมาะสม ในขณะที่การประกอบโครงเรื่องในกลุ่มแนวคิดปรัชญาชีวิตกับปัญหาสุขภาพจิต ส่วนใหญ่แล้วจะนำเสนอความขัดแย้งภายในของตัวละครในแง่สุขภาพจิตที่ขึ้นกับพัฒนาการทางอารมณ์ในช่วงวัยรุ่น แล้วจึงพัฒนาเรื่องเข้าสู่ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละครต่างวัย แล้วลงเอยด้วยความหยานะของตัวละครเอก ส่วนในกลุ่มแนวคิดความไม่เป็นธรรมในสังคม มีการสร้างความขัดแย้ง 2 ส่วนโดยจะเริ่มจากความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งกำหนดโดยสังคมและเศรษฐกิจ จากนั้นได้พัฒนาเรื่องเชื่อมโยงมาสู่ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละครลงเอยเหมือนกลุ่มปรัชญาชีวิตกับปัญหาสุขภาพจิต

จึงสรุปได้ว่าการประกอบโครงเรื่องของทั้ง 3 แนวคิด มีการประกอบโครงเรื่องที่แตกต่างกัน เพราะมีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารที่แตกต่างกันคือกลุ่มที่ 1 เน้นการขาดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัยโดยเฉพาะในครอบครัว กลุ่มที่ 2 เน้นผลกระทบของระบบสังคมต่อบุคคลด้อยโอกาสและกลุ่มที่ 3 เน้นการเรียนรู้ในสถานะและบทบาทของบุคคล

ฉากและการดำเนินเรื่อง

บทละครทั้ง 5 เรื่องซึ่งจำแนกเป็น 3 แนวคิด มีฉากที่สัมพันธ์กับการดำเนินเรื่องดังนี้

1 .เจ้าลอ

เปิดฉากในนครชื่อเมืองสรวงเวียงชัยมีท้าวแมนสรวงทรงชัยเป็นผู้ครองราชธานี มีนักร้องกับกระบวนกลองยาว ฉาบ โหม่ง วรรณอบเวที ขณะที่คอร์สพุดคล้องซึ่งเพลงล่องแม่ปิง บรรยายความสุขสนุกสนานในเมืองสรวงเวียงชัย แล้วกล่าวถึงพฤติกรรมเกะกะก้าวร้าวของเจ้าลอราชบุตร

ในฉากชุมชนของนคร เจ้าลอแสดงบทบาทกล่าวระรานโต้เถียงและสู้รบกับคอร์สจนหนีกระเจิงไป เมื่อเจ้าลออยู่ตามลำพังเขาจึงรำพึงถึงความใฝ่ฝันที่จะสร้างสรรคสิ่งที่ดีงาม แต่ต้องกลับสนเมื่อได้ยินเสียงก่นด่าของคอร์สซึ่งแทนเสียงของชาวนคร จนย้อนถามตัวเองว่าเป็นอย่างไรที่ถูกกล่าวหาหรือไม่

คอรัส น้ำหน้าอย่างเจ้าล่อหรือจะก่อความดีได้
 น้ำหน้าอย่างนี้จะมီးอะไรเป็นแก่นสาร
 น้ำหน้าอย่างนี้ป่วยการสนใจฟัง
 เจ้าล่อ ใครจะเชื่อ ว่าเราสร้างความเป็น หรือเราชั่วดั่งเช่นเขาพูดกัน

หลังจากนิมิตเห็นภาพเพื่อน/แพงเมื่อได้ฟังเพลงโยโฉมในฉากต่อมา เจ้าล่อเปลี่ยนไป
 เป็นคนที่มีกำลังใจจะทำความดี เจ้าล่อได้เปิดเผยความฝันของตนขณะสนทนากับเพื่อน/แพงใน
 นิมิต และได้รับแรงกระตุ้นจากนางทั้งสอง เจ้าล่อจึงคิดจะออกจากเมืองเพื่อทำให้ความฝันบรรลุ
 ผล

ฉากในตำหนักแสดงความขัดแย้งของเจ้าล่อกับนางบุญเหลือพระมารดา ที่ไม่เข้าใจ ไม่
 ยอมรับ และไม่เชื่อว่าเจ้าล่อจะออกไปทำความดีได้ ความขัดแย้งในฉากนี้ ส่งผลให้เจ้าล่อเกิดความ
 ท้อแท้

ต่อไปเป็นฉากป่าที่ปู่เจ้าสมิงพรายซึ่งเป็นตัวแทนอำนาจของการมอมเมา ใช้สลาเทียรล่อ
 ให้เจ้าล่อลุ่มหลง แล้วตัดไปเป็นฉากที่นางบุญเหลือพยายามแก้อาถรรพ์ แต่เจ้าล่อก็หนีออกมาถึง
 ผังแม่น้ำกาหลงกับแก้วขวัญพี่เลี้ยง มีบทครวญ แล้วเจ้าล่อเสียน้ำเห็นน้ำวน แต่ตั้งใจเดินทาง
 ต่อไป ปู่เจ้าใช้ไก่ไปล่อเข้าเมืองสรวง เจ้าล่อกินสลาเทียรเกิดการหลงเพื่อหาสลาเทียร เพื่อน/แพง
 เข้ามาเตือนสติว่า

เรา คือ ความใฝ่ฝัน	
หากเจ้าบุกบันจนมีชัย	ฝันก็สุขสดใสไพศาล
หากเจ้าพ่ายกิเลสสยบอัปมาณ	เราก็พลอยแหลกลาญด้วยปล้น
เรายังรอเจ้าอยู่	รอที่ประตูความฝัน
จงละทิ้งสิ่งชั่วร้ายทำลายมัน	แล้วมุ่งมั่นอย่าผันแปร
เริ่มเดี๋ยวนี้ เริ่มต้นใหม่อย่าปล่อยใจอ่อนแอ	มันคงเที่ยงแท้ในเจตนา

ข้อความที่เพื่อน/แพงกล่าวว่านางคือความใฝ่ฝัน จะสุขใสเมื่อเจ้าล่อมีชัยและจะแหลก
 ลาญเมื่อเจ้าล่อพ่ายกิเลส แสดงว่าเพื่อน/แพงเป็นสัญลักษณ์ของความฝันและความใฝ่ดี ในที่สุด
 เจ้าล่อหาทางออกไม่ได้ ถูกประหารพร้อมเพื่อน/แพง หมายความว่า ความใฝ่ฝันของเจ้าล่อที่อยาก

กลับตัวเป็นคนดี ไม่สามารถเป็นจริงได้ ข้าตัวเองต้องพบกับความหายนะด้วย เนื่องจากเจ้าลอไม่มี ความเข้มแข็งพอที่จะต่อสู้กับสิ่งชั่วร้าย

จะเห็นได้ว่าบทละครได้นำเอาตัวละครพระเพื่อนพระแพง จากลิลิตพระลอ มาสร้างใหม่ เป็นตัวแทนของความใฝ่ฝันของเจ้าลอ เนื่องด้วยตัวละครเพื่อน/แพง เป็นตัวละครที่มีนิสัยแสดงถึง ความรักแท้และความจริงใจ สื่อให้เห็นถึงคุณค่าของความใฝ่ฝันของเจ้าลอ ให้ผู้อ่านได้เห็นชัดเจน ยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่าฉากที่มีความสัมพันธ์ต่อการดำเนินเรื่อง เจ้าลอ มี 3 ฉากที่สำคัญคือ ฉากใน ชุมชนของนคร ฉากภายในตำหนักและฉากป่า ฉากชุมชนสื่อความขัดแย้งภายในตัวเองของเจ้าลอ ซึ่งส่งผลให้เจ้าลอขาดความเชื่อมั่น ฉากภายในตำหนัก สื่อความขัดแย้งระหว่างเจ้าลอกับมารดาที่ ทำให้เจ้าลอท้อแท้หมดหวัง ส่วนฉากป่าเป็นฉากที่สิ่งชั่วร้ายมอมเมาให้เจ้าลอพบกับความหายนะ ฉากในราชวังและฉากป่าเป็นฉากที่เน้นให้ผู้อ่านเห็นว่า ความสัมพันธ์ที่บกพร่องระหว่างมารดากับ บุตร เป็นเหตุกดดันให้เยาวชนหันไปหายาเสพติด และพ่ายแพ้ต่อกิเลสในที่สุด จึงสูญเสียทั้งความ ฝันและชีวิต

2. จันทโครพ ตอน ใจะ...before time!

เปิดเรื่องโดยใช้ฉากภายในห้องนอนของจันทโครพ บนเวทีมีผู้กล่าวบอกภูมิหลังของตัวละครว่าเป็นพระกุมารชันษา 12 ปี ดังต่อไปนี้

จะกล่าวถึงเรื่องราวแต่หนหลัง	ให้แจ้งบุตรธิดามาจะสอน
ยังมีราชนิเวศน์เขตนคร	นรินทรพรหมทัตกษัตรา
เป็นจอมเจ้าบุรุษลักษณะจักรพรรดิ	กรุงกษัตริย์เมืองคโอรสา
ชื่อพระจันทโครพกุมารา	พระชันษาถ้วนถึง 12 ปี

ฉากห้องบรรทมในยามเช้าเหมือนเพิ่งจะตื่นจากฝันสื่อให้เห็นช่วงความเปลี่ยนแปลงทาง ร่างกายที่ทำให้เด็กผู้ชายมีความสนใจเรื่องเพศมากขึ้น เป็นช่วงที่วัยรุ่นพยายามหาคำตอบ อยากู้อ อยากลอง ในฉากนี้จันทโครพพยายามถามมารดาว่าสิ่งที่ตนพบประหลาดกว่าความฝันคืออะไร แต่ ได้รับคำตอบว่า “ตอนนี้แม่ไม่มีเวลา”

ในอีก 2 ปีต่อมา เมื่อบิดาปรากฏตัวในฉากพร้อมนางสนมและแสดงพฤติกรรมทางเพศอย่างไม่ระมัดระวัง เราก็ได้เห็นต้นเหตุของความขัดแย้งในใจของจันทโครพ ที่ได้รับแรงกระตุ้นให้เลียนแบบผู้ใหญ่ แต่กลับถูกห้าม

ฉากภายในตำหนักแสดงความสัมพันธ์แฉกของบุคคลภายในครอบครัวที่ผลักดันให้เยาวชนต้องไปเรียนรู้จากเพื่อนๆ และสื่อต่างๆ ที่โรงเรียนในฉากต่อมา

ฉากที่โรงเรียนแสดงบทบาทของสื่อลามกต่างๆ ที่แพร่ระบาดเข้ามาในโรงเรียน ทำให้จันทโครพอยากรู้ อยากลองมากขึ้น

จากนั้นบทละครก็ได้พัฒนาความเข้มข้นของความอยากรู้อยากเห็นเรื่องเพศของจันทโครพ ในฉากห้องโสเภณี ฉากนี้แสดงให้เห็นค่านิยมการขึ้นครูกับโสเภณีในกลุ่มวัยรุ่น จันทโครพติดเชื้อเอดส์ในการเที่ยวโสเภณีในครั้งนั้น โดยไม่ได้เฉลียวใจ

ในฉากซึ่งเป็นสถานที่ ที่วัยรุ่นนิยมมั่วสุมกัน “กิน ดื่ม ดิน และก๊อจ๊ะ” จันทโครพเปลี่ยนผู้หญิงไม่ซ้ำหน้า ความสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามของเขาทุกครั้งเริ่มขึ้นและจบอย่างรวดเร็ว เป็นความสุขที่แสนสั้น ในฉากมีบทสนทนาของผู้เล่ากับคอรัสบ่งชี้ว่า จันทโครพไม่เคยมีความสุขที่ยืดยาวเพราะเขาหลงลืมความรัก หมายความว่าเขามีแต่ความหมกมุ่นกับเพศรส

หลังจากนั้นเป็นฉากป่าเมื่อเรียนสำเร็จ ผู้ดูสามารถเทียบเคียงกับนิยายกลอนเรื่อง “จันทโครบ” โดยเฉพาะฉากที่จันทโครพเปิดผอบเจอนางโมราในป่า ฉากนี้ย้ำโทษของพฤติกรรมที่ผิดเวลา โดยสื่อผ่านบทบาทของจันทโครพที่มีความอยากรู้อยากเห็นจนละเมิดคำสั่งของพระเจ้าตาที่ห้ามไม่ให้เขาเปิดผอบก่อนที่จะเดินทางเข้าสู่เมือง จันทโครพจึงต้องสูญเสียความรักที่เขาเพิ่งรู้ว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์และความไม่สามารถควบคุมตนเองของจันทโครพ เป็นเหตุของความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้จันทโครพต้องจบชีวิตด้วยโรคภัยก่อนที่เขาจะได้ครอบครองความรัก

สรุปว่าฉากในเรื่อง *จันทโครพ* สัมพันธ์กับโครงเรื่องอย่างต่อเนื่องและอิงกับสภาพการณ์ใช้ชีวิตของวัยรุ่นในปัจจุบัน โดยผู้เขียนได้ใช้ฉากตำหนักแสดงความขัดแย้งในช่วงวัยรุ่นระยะแรกแล้วใช้ฉากโรงเรียนและสถานบริการแสดงความขัดแย้งในช่วงต่อมา ฉากสุดท้ายคือฉากในป่า ที่จันทโครพพบจูดจบ จึงเป็นฉากที่เน้นแง่คิดเรื่องความเหมาะสมของวัยและเวลากับการมีความรักซึ่งสอดคล้องกับแก่นเรื่องที่เสนอปัญหาโรคเอดส์ อันเป็นปัญหาซึ่งเนื่องมาจากความด้อยประสิทธิภาพและขาดวุฒิภาวะประกอบกับการละเลยของพ่อแม่ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ผิดด้วย

3. มาลัยมงคล

คำอธิบายนาคระบุว่าจัดแสดงบนลานกว้าง ให้คนดูอยู่โดยรอบ มียกพื้นทรงกลมตรงกลางเวทีเพื่อปักเสาที่รับเป็นต้นกัลปพฤกษ์ ต้นจิวหรือเสาอโศก ตามที่กำหนดไว้ในบทละคร

เหตุผลในการจัดฉากลักษณะนี้ อาจวิเคราะห์ได้ว่า นอกจากให้เหมาะกับการที่ละครคือชาวบ้านเป็นละครเร่ ต้องใช้เวทีและฉากที่ประกอบขึ้นอย่างง่าย ๆ และทันสมัยใช้งาน การจัดแสดงกลางแจ้งที่ผู้ชมอยู่ล้อมรอบเวทีก็สอดคล้องกับบทบาทผู้ชม ที่เป็นผู้เฝ้ามองและร่วมรับประสบการณ์จากภายนอก

ฉากที่จัดบนลานแทนที่จะใช้เวทียกพื้นสูง จะสะดวกแก่การเคลื่อนย้ายของนักแสดงในหลายบทบาทหน้าที (จุฬากรณี มาเสถียรวงศ์, 2540 : 111) การที่ผู้แสดงละครมาลัยมงคล ต้องรับหน้าที่เป็นทั้งตัวละครและบรรเลงดนตรีไปพร้อมกัน เป็นเหตุให้ผู้กำกับการแสดงต้องจัดให้ผู้แสดงซึ่งมีเพียง 8 คน ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนรับบทให้เหมาะสม เริ่มนำเรื่องโดยนักแสดงทั้ง 8 คนเดินถือดอกบัวและสวดมนต์ออกมาบนเวที แล้วนั่งลงกราบ 3 หน เพื่อที่จะเชื่อมโยงไปยังพระมาลัยในดินแดนที่อยู่เหนือธรรมชาติในฉากต่อมา

หลังจากนั้น นักแสดงคนหนึ่งลุกขึ้นแต่งตั้งตัวเองเป็นพระมาลัย อีก 7 คนก็ทำลีลาที่สื่อความหมายโยงกับ สวรรค์ นรก ขณะร้องเพลงในทำนองสวดนำเสนอบทบาทของพระมาลัยที่ท่องไปโปรดวิญญาณของมนุษย์ใน นรก สวรรค์ เพื่อ “ยังภัยมหันต์” จากความมืดมิดค้นหาของโลกดังนี้

คอรัส

... ด้วยโลกร้อนร่า มัวเมาตักถา	มนุษย์มัวกามา	เป็นวิกฤตการณ์
ถึงคราต้องไป	ยังภัยมหันต์	จึงภิกษาจาร
		โปรดวิญญาณมนุษย์

เปิดฉากที่ 1 “ความตาย” ดวงวิญญาณของมาลาและมาลีได้พบพระมาลัย บอกเล่าความทุกข์และความปรารถนาที่จะ “หลุดพ้นสู่ห้วงสวรรค์” ภายหลังจากคอรัสกล่าวบอกที่มาของความตายของวิญญาณทั้งสองว่าเป็น “โรคร้ายลึกลับ” และอธิบายว่ากุศลกรรมและอกุศลกรรมนำมาให้พบพระมาลัย

ในฉากที่มาลาและมาลีได้พบพระมาลัยเป็นครั้งแรกนี้ สิ่งที่ชวนให้สะดุดใจในบทสนทนาก็คือ พระมาลัยเตือนวิญญาณทั้งสองว่า นิพพานต่างหากที่เป็นจุดหมายสูงสุดมิใช่สวรรค์ แล้วบอกว่าจะนำพาวิญญาณทั้งสองไปยังดินแดนนรกสวรรค์ เพื่อที่จะได้พิจารณากรรมที่ตนก่อไว้

อันจะเป็นหนทางค้นหาคำตอบแห่งการหลุดพ้นจากความทุกข์ในห้วงอเวจี หลังจากนั้นผู้ซุ่มก็ได้พบฉากแดนสวรรค์ที่แสดงสาเหตุแห่งความทุกข์ทรมานของมาลาและมาลี

ฉากที่ 2 เริ่มฉาก “แดนสวรรค์” ด้วยคอรัสที่รับบทเทวดา นางฟ้า ฟ้อนรำ เกี่ยวพากันมาลาเข้าไปเกี่ยวนางฟ้าด้วย แล้วรำพึงว่า สวรรค์สนุกคล้ายที่ที่เขาเคยไป เปลี่ยนเป็นเมืองมนุษย์มาลาอยู่ในดิศโกเศศในวันปีใหม่ ทั้งคอรัสและมาลากล่าวว่าปาเมลาเป็นดาวเด่นของโรงเรียน แล้วกล่าวถึงปาเมลาสลับกับเมขลา ครรากับรามสูร ต่อด้วยเพลง “เมขลา” บรรยายถึงการที่รามสูรข่มเหงเมขลา เปลี่ยนเป็นครรากับมาลาข่มขืนปาเมลาในงานปีใหม่ที่โรงเรียน

หลังจากนั้นมาลากับมาลีสนทนากันถึงสิ่งที่เขาพึงระลึกได้ข้างต้น มาลาไม่ยอมรับรู้วาทนผิตพลาดที่ทำร้ายปาเมลา แต่พระมาลัยกล่าวว่า “เขารู้ เขาย่อมรู้แก่ใจดี ว่าสวรรค์ที่เคยมีได้เปลี่ยนไป นับตั้งแต่เขาได้สร้างกรรมนั้นขึ้นมา” เมื่อพระมาลัยกล่าวว่าสวรรค์ที่เคยมีของมาลาเปลี่ยนไปเพราะกรรมของเขา มาลีพูดเหมือนตัดพ้อว่าตนไม่เคยพบกับสวรรค์ พระมาลัยตอบว่า “เจ้าก็เคยพบแล้วมาลี ทุกหนแห่งมีทั้งแดนที่เรียกว่าสวรรค์และนรก สุดแต่มนุษย์จะรังสรรค์ เจ้าจงจำสัมผัสแห่งการสนองปรารถนาในทุกสิ่งเจ้าประสงค์ ราวประสิทธิ์จากต้นไม้วินาศเรียกว่า กัลปพฤกษ์ ในยุคพระศรีอารย์” สรุปได้ว่า ฉากนี้เทียบเคียงโลกมนุษย์กับสวรรค์ให้เห็นว่าเป็นแดนสุขแห่งมายาอันเต็มไปด้วยความหลงผิดและการทำร้ายกันและมนุษย์เป็นผู้สร้างนรกและสวรรค์ขึ้นมาเอง

ฉากที่ 3 ชื่อว่า “กัลปพฤกษ์” เสากลางเวทีที่ยกพื้นจัดเป็นต้นกัลปพฤกษ์เปิดฉากด้วยเพลง “กระถนน้อย” ชื่อว่ากัลปพฤกษ์ “ยอมพลีให้ทุกคน” ที่ “คิดชอบ กอปรกรรมดี” แล้วมีบทพูดของคอรัสกล่าวถึงผู้ที่ไม่ชวนชวยทำอะไร แต่เลี้ยงชีพด้วย “กามพฤกษ์” การเล่นคำ “กัลปพฤกษ์” และ “กามพฤกษ์” แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่ตัดกันของผู้ที่อยู่ในทำนองคลองธรรมและผู้มัวเมาในกาม

ต่อจากนั้นเน้นเหตุการณ์ภายในบ้านของมาลี ที่มาลีขัดแย้งกับพ่อ บทสนทนาของมาลีกับพ่อแสดงว่า พ่อปรนเปรอเธอด้วยวัตถุและความเจริญที่เงินซื้อหามาได้ แต่ไม่เคยให้ความรักมาลีได้เห็นพ่อมีความสัมพันธ์กับเมียน้อยจนแม่หนีไป

หลังจากนั้นมาลีนัดพบมาลาที่ผับ มาลามาก็ไม่ได้เพราะต้องไปช่วยเป็นพยานยืนยันว่าเพื่อนที่ชื่อครรามีไม่ได้ไปก่อเรื่องทะเลาะวิวาท มาลีตามเสียไปที่คาราโอเกะ มาลีเห็นภาพในมิวสิค

วีดีโอเป็นภาพพอกับเมียน้อย กลับมาที่มาลาและมาลีในปัจจุบันขณะที่ได้เห็นภาพอดีตนั้น มาลาต่อว่ามาลีที่ประชดพ่อ จนยอมมีความสัมพันธ์กับเลีย เขาบอกว่าเขาเสียใจจนเรียนไม่จบ แต่มาลีไม่ไยดี

กล่าวได้ว่าบทละครนำมาจากสวรรค์ มาแสดงให้มาลาเห็นว่าเป็นแดนที่มีความมัวเมาไม่ต่างจากเมืองมนุษย์ และแสดงจากเมืองมนุษย์ที่ทำให้มาลีลุ่มหลงใน “กามพฤกษ์” อันเปรียบเหมือน “กัลปพฤกษ์” ในวรรณคดีโบราณ เพื่อชี้ว่าความรู้เท่าทันปัญหาจนปลดปล่อยตัวเองจากปัญหาได้ มีค่าเหนือกว่าสวรรค์

ทั้งสองฉากที่ต่อเนื่องกันนี้ ทำให้ผู้อ่านเห็นว่าสวรรค์หรือเมืองมนุษย์ก็มีสิ่งชั่วร้ายเหมือนกัน ย้ำว่าทะเลของพระมาลัยในฉากที่ 1 ว่า “ดูกร มนุษย์ อย่ายึดเอาสวรรค์แลนรกเป็นนิรันดร์” มนุษย์สร้างสวรรค์ที่เป็นนรกขึ้นเองด้วยความหลงใหลในการบริโภคและการเสพสุข ผลกรรมจึงอาจกำหนดด้วยความหลงหรือปัญญาได้ทั้งสองอย่าง ดังที่พระมาลัยกล่าวในฉากที่ 2 ว่า “ทุกหนแห่งมีทั้งดินแดนที่เรียกว่าสวรรค์แลนรก สุดแล้วแต่มนุษย์จะรังสรรค์” ในฉากที่ 4 นี้ ผู้อ่านจึงได้เห็นมูลเหตุแห่งปัญหาและหนทางของการหลุดพ้นจากห้วงทุกข์ ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในฉากที่ 5 “วิมานพระอินทร์” ต้นกัลปพฤกษ์ ถูกเปลี่ยนเป็นเสาบาร์มีไฟกระพริบ คอรัสเปลี่ยนเป็นพระอินทร์และนางฟ้าสวมหน้ากาก

การเปลี่ยนต้นกัลปพฤกษ์เป็นเสาอโกลโก ซึ่งใช้เต็นท์วาระคะในสถานบันเทิง แสดงว่าสวรรค์เป็นแหล่งที่มนุษย์เบียดเบียนทำลายซึ่งกันและกัน ตัวละครหลัก คือ มาลาที่ได้เข้าไปเที่ยวในสถานบริการของท้าวอินทรา เมื่อถอดหน้ากากนางฟ้าออก เขาพบว่า เธอคือเด็กสาวที่ถูกพ่อแม่ขายมา มีบทพูดของพ่อแม่โสเภณีที่อยากได้เครื่องบำเรอความสุขแบบชนชั้นกลาง หลังจากนั้น มาลาพบนางฟ้า 2 ซึ่งถอดนางกากออกมาเป็นปามেলা บทละครแสดงว่าเธอมีลูกจึงประกอบอาชีพนี้เพื่อการดำรงอยู่ มาลาหันไปหานางฟ้า 3 ถอดนางกากออกมาเป็นมาลี ซึ่งเรียกมาลาว่า “กัลปพฤกษ์ต้นใหม่ของฉัน” มาลีบอกว่าเธอโหยหาความรัก “แต่ไม่เคยได้สัมผัส” เสากลางเวทีเปลี่ยนเป็นต้นนิ้ว มาลีและมาลาต่างกันด่ากล่าวหากันว่าเป็นผู้ทำร้าย มาลากล่าวแค้นว่ามาลีทำร้ายตัวเองเพราะประชดพ่อและยังทำร้ายเขาด้วย ทั้งสองกล่าวโทษกันว่านำโรคมาติด มีเสียงคอรัสประสานเสียงว่า A,I,D,S พร้อมกันนั้นคอรัสก็กางผ้าสีขาวโอบล้อมมาลีและมาลาเข้าไว้ด้วยกันกับต้นนิ้ว ผ้าที่โอบล้อมทั้งสองกลายเป็นกะทะทองแดง ซึ่งทำให้ทั้งสองกลายเป็นดวงวิญญาณที่ทุกข์ทรมานราวตกอยู่ในอเวจี

ฉากที่ตัวละครทั้งสองกล่าวโทษกันนี้ ทำให้เห็นประเด็นที่มนุษย์ทำลายด้วยความหลงผิดและไม่รับผิดชอบว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา คอรัสได้เฉลยปัญหาว่ามาลาและมาลีตายด้วยโรคเอดส์ ซึ่งเป็นโรคที่มนุษย์ไม่สามารถบำบัดรักษาได้ แต่ก็ป้องกันได้ด้วยความร่วมมือในกาม สิ่งที่น่าสลดก็คือ บุคคลทั้งสองแม้ผิดพลาดแล้วก็ยังไม่เห็นว่าตนก่อความทุกข์ขึ้นด้วยตัวเอง จนกระทั่งพระมาลัยเข้ามาชี้ว่านรกสวรรค์อยู่ที่จิต “เพียงตระหนักในบุญ ตระหนักในบาป ก็หลุดพ้นห้วงเวทนา”

ละครจบเรื่อง เมื่อคอรัสตลบชายผ้าขึ้นยอดเสากลางเวที กลายเป็นพระธาตุจุฬามณี มาลาและมาลีย้ำคำพระมาลัยว่า “เพียงตระหนักในบุญ ตระหนักในบาป ก็หลุดพ้นห้วงเวทนา” แล้วนั่งลงไหว้พระธาตุ นั้นแสดงว่า เมื่อทั้งสองต่างตระหนักในบุญและบาปที่ตัวเองได้กระทำและให้อภัยกัน ทั้งสองก็พบทางออกของปัญหาและหลุดพ้นห้วงแห่งความทุกข์ไปได้

จะเห็นได้ว่า การนำเสนอเรื่องโดยแบ่งเป็นฉากต่างๆ มีความสอดคล้องเป็นเอกภาพ ทำให้บทละครบรรลุผลของการสื่อสารได้เป็นอย่างดี

4. พิษฐาน...เอย

บทละครเรื่องนี้มี 8 ฉาก ฉากที่ 1 เบิกโรง เป็นการร่ายรำของบรรดาเทวดานางฟ้าซึ่งโปรยข้าวตอกดอกไม้ให้พรแก่ตัวละคร ต่อด้วยฉากที่ 2 “ไหว้พระ” ซึ่งเริ่มด้วยการอธิษฐานของดาวเรือง

... หลวงพ่อเจ้าชา คีนี่ขอให้หนูนอนหลับฝันดี ฝันเห็นเทวดา นางฟ้า มาโปรยข้าวตอกดอกไม้ หนูจะตั้งใจทำความดีมากๆ จะได้เกิดเป็นนางฟ้าแสนสวยอยู่บนฟ้า โปรยดอกไม้หอมฟุ้งเป็นกำลังใจให้ผู้ก่อกรรมดีไถ่ละ หนูขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ลุงอินบอกว่าปีนี้ข้าวตกรวงสมบูรณ์กว่าทุกปี... ขอให้เจ้าหุ่ยไม่ดื้อ ยอมให้หนูขี่คอมันเถอะ ... หนูภูมิใจที่เกิดเป็นลูกชานา เกิดชาติหน้าก็จะขอเป็นชานาอีก... หนูขออีกข้อนะคะ หนูอยากโตเป็นสาวสวยที จะได้ใส่เสื้อสวยๆอย่างพี่สีนวล ขอให้หนูโตเร็วๆนะจ๊ะ

วิถีชีวิตของคนในชนบทที่ผูกพันกับธรรมชาติ ดำรงชีวิตอย่างพอเพียงปรากฏในคำอธิษฐานข้างต้นของดาวเรืองและการร่วมกันร้องเพลงเกี่ยวข้าวของชานาในฉากที่ 3 ซึ่งมีชื่อว่า

“เกษตรกรรม...ความฝันในวัยเยาว์” เป็นฉากที่สื่อวิถีชีวิตที่มีความสุขของชาวนาที่สามารถพึ่งพาตัวเองได้ แต่ฉากเดียวกันนี้ก็ได้นำมาเปรียบเทียบกับความอุดมสมบูรณ์ของพืชผลกับความเป็นสาวของสีนวลและดาวเรือง ผ่านบทสนทนาของพ่อดาวเรืองกับหมู่ชาวนา เปรียบความสมบูรณ์ของรวงข้าวกับความเติบโตของสีนวลหลานของตน และหยอกเย้าดาวเรืองว่า จะนำเนื้อดาวเรืองไปทำเป็นไส้กรอกให้ฝรั่งเยอรมันกิน

คำพูดของพ่อ ทำให้ผู้อ่านวิเคราะห์ได้ว่าชาวชนซึ่งเป็นลูกหลานชาวนาจจะต้องกลายเป็นสินค้าส่งออกเช่นเดียวกับพืชผลการเกษตร

ในฉากที่ 4 “ความเป็นไป” ผู้ชมจะเห็นความเปลี่ยนแปลง เมื่อมีเสียงลมหวีดหวิวที่ทำให้ชาวนาตื่นกลัว ชาวนาช่วยกันคลี่ผ้าสีเขียวผืนใหญ่คลุมทั่วเวลาที่แล้วเย็นบนผ้านั้น จากนั้นก็มีเสียงดนตรีไฟฟ้าและเสียงอิเล็กทรอนิกส์ ตัวละครคือมิสเตอร์ดอลลาร์ ปรากฏตัวขึ้นพลิกผ้าสีเขียวเป็นสีเงิน ชาวนาจก็ช่วยกันพลิกกลับเป็นสีเขียว เกิดการแย่งชิงกันพักหนึ่ง แต่แล้วมิสเตอร์ดอลลาร์จับชายผ้าด้านหนึ่งเกี่ยวบนฉากดำ เห็นเป็นสีเงิน ดีความได้ว่าระบบทุนนิยมที่แผ่มาพร้อมกับอำนาจเงิน และความเจริญทางวัตถุจากประเทศตะวันตก ได้รุกรานเข้ามาทำให้ชีวิตเกษตรกรไทยต้องเปลี่ยนแปลงไป ผู้ชมจะเห็นมิสเตอร์ดอลลาร์เปลี่ยนงอบของสีนวลเป็นหมวกกรรมกร เปลี่ยนพวงปลาของแกละเป็นเงิน เปลี่ยนควายของดาวเรืองเป็นควายคอมพิวเตอร์ ในที่สุดเขาก็สามารถพลิกผ้าสีเขียวทั้งหมดเป็นสีเงินได้ แล้วชวนชาวนาไปอยู่ฟุ้งของตน เหลือแต่ดาวเรืองที่ยังอยู่ฟุ้งของชาวนาเหมือนเดิม นั่นแสดงว่า ความคิดของชาวนาถูกความเจริญทางวัตถุจากประเทศตะวันตกเข้าครอบงำการผลิตเพื่อยังชีพกลายเป็นเพื่อส่งออก ในตอนนี้คอรัสร้องเพลง “ความเป็นไป” บรรยายว่าศักดิ์ศรีของชีวิตอยู่ที่ความเจริญทางวัตถุ ผู้คนต้องทำงานหนักเพื่อแลกกับเงินตราที่สามารถซื้อสิ่งปรนเปรอ แต่มีชีวิตที่ไร้จิตใจ

ต่อมานักแสดงกลับมายังฝั่งชาวนา ร้องเพลงและแสดงท่าทำนองอย่างสนุกสนาน บทเพลงบรรยายความสุขของชาวนาว่า “ความสุขแสนง่าย ยิ่งใหญ่ที่ได้ทำ คุ่มค่าคุ้มค่า เห็นอ้อยเพื่อคนทั้งผอง รวงข้าวปลิวไสว แผ่นดินไทยสีทอง เราคือเกษตรกร กระดูกสันหลังของแผ่นดิน”

จากนั้นมิสเตอร์ดอลลาร์ กดเครื่องมือปรับภาพ ดึงชาวนาจกลับไปฝั่งเงินตรา เหลือเพียงดาวเรืองคนเดียว มีบทเพลงสดุดีการพัฒนาว่าความเจริญที่ได้มาจากการพัฒนาเป็นสิ่งที่สำคัญกว่าสิ่งอื่นใด บทเพลงต่อมากล่าวขยายความยาวว่า “พัฒนา พัฒนากว้างไกล เจริญเลิศไคร้จะต้องแลกเอา สร้างสรรค์ สายน้ำและขุนเขา ที่สวนไร่เนา เอามาเร่ขาย ทำลาย สร้าง สร้าง สร้าง สร้าง ทั้งตีทั้งเมืองถนนมากมาย คิวโลซ์ ความรุ่งเรืองวิไลชาติยิ่งใหญ่ต้องพัฒนา ” แสดงถึงการ

ทำลายและการสร้างควบคู่กันไป คือ ทำลายวิถีชีวิตของเกษตรกร เพราะประเทศจะต้องนำทรัพยากรดิน ป่าไม้ สายน้ำ ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญในการทำเกษตรกรรมมาแลกกับการพัฒนาเพื่อทำให้บ้านเมืองเจริญ มีตึกมีถนน มีไฟฟ้าใช้ สายน้ำป่าเขาก็ต้องเปลี่ยนแปลงไป วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวนาก็เปลี่ยนตามไปด้วย การพัฒนานั้นจึงเป็นทั้งการสร้างสรรค์และทำลาย แม้ว่าการพัฒนาจะทำให้เมืองได้รับผลประโยชน์แต่ก็ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตของประชาชนจำนวนมากในชนบท

ต่อมานักแสดงนำสายไฟมาพันรอบดาวเรือง ส่องดวงไฟไปที่ดาวเรือง บ่งบอกว่าดาวเรืองคือตัวแทนเยาวชนที่ถูกพันนาการด้วยความเจริญ จึงตกอยู่ในภาวะจำยอม ในขณะที่รัฐเน้นแต่การพัฒนาเศรษฐกิจโดยเบียดเบียนทรัพยากรที่เกื้อกูลการดำเนินชีวิตของชาวนา ผลกระทบที่ตามมาคือผ่านบทเพลงที่ชาวนาคร่ำครวญว่า “เกษตรกรรม เคยล้ำเคยเลิศ มาบัดนี้กลับเกิดหดหายไปสิ้น มาสร้างเขื่อนถางป่า แลกที่ดินที่กิน สายน้ำสูญสิ้น นองแต่น้ำตาเรา” แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาทำลายวิถีชีวิตดั้งเดิมของเขา เมื่อฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ก็ต้องแหงนแมวขอฝน ต่อจากนั้นมิสเตอร์ดอลลาร์ใช้ผ้าสีเงินโอบมัดตัวละครหายเข้าไปในฉาก เหลือเพียงแต่พ่อแม่และดาวเรือง ดาวเรืองได้ยกพานขึ้นพิชฐานพร้อมพ่อแม่ แสดงถึงความน้อยอกน้อยใจชีวิตของชาวนาที่ถูกการพัฒนาเอาไรต์เอาเปรียบและครอบงำวิถีชีวิต

ในที่สุดเพื่อความอยู่รอดชาวนาต้องเข้ามาหางานทำในเมืองหลวง เปลี่ยนวิถีชีวิตทำกินอย่างพอเพียงที่เป็นสุขเมื่อได้ทำงาน เป็นการหาเลี้ยงชีวิตด้วยการรับจ้าง เพื่อแลกเงินตราครอบครัวของดาวเรืองจึงต้องเข้ามาหางานทำในเมืองหลวง บทละครกำหนดให้ดาวเรืองวิ่งกลับมาหยิบเคียวก่อนทิ้งบ้านไป พ่อเดินมาปลดเคียวออกจากมือ วางไว้บนหิ้ง อาจวิเคราะห์ได้ว่า “เคียว” เป็นเครื่องมือทำมาหากินของชาวนา ชาวนาจำเป็นต้องตัดขาดจากวิถีชีวิตเดิม แม้มีความผูกพันเพียงใด บทเพลงพิชฐานของดาวเรืองที่ว่า “ลูกขอไปตายเอาดาบหน้า แล้วนะเจ้าขาเอ๋ย” ทำให้เราสามารถคาดคะเนถึงสภาพชีวิตกายภาคหน้าของเขาคงต้องพบปัญหาที่หนักหน่วง

ในฉากที่ 5 “เมืองแห่งเงินตรา” เริ่มด้วยผู้แสดงในรูปตึกเข้ามาล้อมดาวเรืองกับพ่อแม่ และมิสเตอร์ดอลลาร์ก็ปรากฏตัวอยู่ด้วย มีเพลง “เมืองแห่งเงินตรา” บอกลักษณะของเมืองที่ครอบครัวของดาวเรืองเข้าไปอยู่ว่ามีความเจริญ สะดวกสบาย มีเงินตรามากมาย ที่จะสามารถแลกทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรารถนา ถ้าอยากได้เงินตราต้องเข้ามาหาที่เมืองนี้ คือ เมืองกรุง

บทละครแสดงความศิวิไลซ์ของเมืองกรุงผ่านคำพูดของตึก 1 ว่า ตึกสูงระฟ้า คือ สวรรค์ขอเชิญ “มาร่วมกันสร้าง” เมืองสวรรค์นี้ แล้วจะได้เงินมากมาย ตึก 1 จึงชักชวนพ่อของดาวเรืองไป

เป็นกรรมกร ตึก 2 ก็ได้พูดจาหวานล่อมแม่ โดยกล่าวว่าสิ่งที่สวยงามสุดเลิศหรูที่ซื้อขายกันนั้น ล้วนแล้วต้องอาศัยแรงงานผลิต แล้วพ่แม่ของดาวเรืองไปทำงานในโรงงาน ส่วนตึก 3 กล่าวเห็นความสะดวกสบายอันเนื่องมาจากมีผู้รับจ้างบริการให้ แรงงานจึงขายได้ที่นี้ ต่อจากนั้นมิสเตอร์ดอลาร์ก็ได้มอบพวงมาลัยให้ดาวเรืองเร่ขาย

บทละครแสดงความขัดแย้งของเรื่องเพิ่มขึ้นในฉากที่ 6 “ชีวิตที่ถูกขาย” เป็นฉากที่พ่อกับแม่ดาวเรืองต้องทำงานขายแรงงานเพื่อแลกกับเงินตรามหาเลี้ยงครอบครัวจนไม่มีเวลาที่จะดูแลเอาใจใส่ลูก และเริ่มใช้วัตถุชดเชยความรักให้ลูก

ความขัดแย้งระหว่างดาวเรืองกับพ่อแม่ในฉากนี้ทำให้ดาวเรืองรู้สึกอึดอัด ส่งผลต่อจุดหักเหของเรื่อง ในฉากที่ 7 “ในฝัน” เมื่อพ่อกับแม่ไม่มีเวลาให้กับเธอ ดาวเรืองเดินกลับออกมาอย่างหงอยเหงานและผลอหลับไป ในความฝันพ่อแม่เข้ามาปลอบประโลมดาวเรืองซึ่งอยู่ในสภาพเด็กอ่อนเร่โดดเดี่ยวเหมือนนกขมิ้น โดยพ่อกับแม่ถือผ้าแพรสีฟ้าฝันใหญ่ร้ายรำออกมาพร้อมกับฮัมเพลง “นกขมิ้น” พ่อชวนปลายผ้าด้านหนึ่งกับฉากดำ แม่ช่วยกางผ้าออกเป็นกระโจมคลุมดาวเรืองไว้ จากนั้นพ่อให้เสื้อตัวใหม่ แม่ให้ตุ๊กตา เนื้อหาของเพลง “นกขมิ้น” สื่อให้เห็นถึงความห่วงหาอาทรที่พ่อแม่มีต่อลูก “...นอนในกรงทองของเรา จะคอยเฝ้าถนอมกล่อมให้นอน จะมีให้เจ้ามีที่โศกเศร้า จะโลมเล้าเจ้าขมิ้นเหลืองอ่อน” แต่ดูเหมือนเป็นแค่ความปรารถนาที่ไม่เป็นจริง ดังที่บทเพลงได้บรรยายต่อมาว่า “ดอกเอ๋ยเจ้าดอกขจร นกขมิ้นเหลืองอ่อน คำนี้นอนไหนเอ๋ย” สะท้อนให้เห็นถึงความหงอยเหงาน ความโดดเดี่ยวของดาวเรือง และภาวะของพ่อแม่ที่ต้องใช้วัตถุเลี้ยงดูลูกแทนความรักความอบอุ่นเนื่องจากต้องทำงานหาเงินเลี้ยงครอบครัว เมื่อเธอตื่นขึ้นมาเธอก็ได้พบกลุ่มเด็กวัยรุ่นออกมาอวดเครื่องแต่งกายและแข่งขันกันเต้นแรพอย่างสนุกสนาน มีเพลง “แรพตามตามกันไป” สื่อให้เห็นค่านิยมของวัยรุ่นที่ชอบทำตัวเหมือนกัน ข้อความในบทเพลงที่น่าสนใจคือข้อความที่แสดงชีวิตวัยรุ่นว่าเกี่ยวข้องกับการซื้อขาย

หลังจากนั้นกลุ่มวัยรุ่นเข้าฉากไป เหลือแต่เด็กชายคนหนึ่งพาดาวเรืองไปส่งให้ชาวต่างชาติผู้หนึ่งที่ให้เงินดาวเรืองแล้วปลุกปล้ำ

ในฉากที่ 8 “โศกนาฏกรรม” อันเป็นฉากสุดท้ายสะท้อนให้เห็นชีวิตที่น่าสังเวชของชาวนาที่ตกเป็นเหยื่อของการพัฒนา พ่อของดาวเรืองบิ่บขึ้นทำงาน ตึกถล่มทับพ่อตาย แม่ก็ถูกไฟคลอกตายในโรงงานตุ๊กตา บทละครกำหนดให้คอรัสวนมาทำทำขึ้นใจดาวเรืองที่ละคน ดาวเรืองฟูบอยู่ระหว่างภาพพ่อถูกตึกถล่มและแม่ถูกไฟคลอก ดาวเรืองหยิบพานขึ้นมาจะอธิษฐานแต่แล้วก็โยนทิ้ง แสดงว่าหมดหวังที่จะอธิษฐานขอสิ่งใดต่อไปแล้ว จากนั้นดาวเรืองได้ร้องเพลง “แม่ศรี”

พลาจแต่งตัวแขวนป้าย FOR SALE ร่ายรำเป็นท่าขายบริการ เพลงแม่ศรีที่ดาวเรืองร้องนั้นสะท้อนให้เห็นชีวิตของดาวเรืองที่ผันแปร จากเด็กหญิงในชนบทที่มีชีวิตงดงาม จากแม่ศรีตามบทเพลงเดิม ซึ่งเป็นที่รักและชื่นชมของชุมชนในชนบท กลับกลายเป็นหญิงที่ไม่มีค่า เป็นเศษสวะไม่มีใครชื่นชม เพลงแม่ศรีเป็นเพลงพื้นบ้านที่ใช้สื่อคุณค่าของหญิงไทย เมื่อบทละครนำมาใช้บอกสภาพปัจจุบันของดาวเรือง ก็ทำให้ผู้อ่านสังเวชชีวิตของเยาวชนที่ต้องตามพ่อแม่เข้ามาในเมืองกรุงจนชีวิตต้องพังพินาศ พร้อมกันนั้น คอร์ส ก็นำผ้าขาวติดอักษร HIV มาปูที่พื้น ดาวเรืองก้าวเข้าไปในผ้านั้น แสดงว่าเธอเป็นโรคร้ายและพบจุดจบ

เมื่อศึกษาคำบรรยายฉากในบทละคร พบว่ามีการกำหนดการใช้สีและเสียงสัมพันธ์กับเนื้อหา คือใช้เสียงลมหวิวหวิว แสดงภัยจากการพัฒนาในฉากที่ 4 ใช้ผ้าสีเขียวผืนใหญ่แสดงอาชีพเกษตรกรรม ส่วนผ้าสีเงินแสดงอำนาจเงินที่มาจากการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวนา เสียงดนตรีไฟฟ้าและเสียงอิเล็กทรอนิกส์ในฉากที่ 4 ดังขึ้นมาในขณะนำเสนอตัวละคร มิสเตอร์ดอลลาร์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงอำนาจของความเจริญทางเทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจที่เงินเป็นสิ่งสำคัญ ผู้เขียนให้มิสเตอร์ดอลลาร์ พลิกผ้าสีเขียวที่ชาวนายีนอยู่เป็นสีเงิน ผ้าสีเงินและมิสเตอร์ดอลลาร์ในฉากนี้ แสดงให้เห็นถึงระบบทุนนิยมที่เข้ามาแย่งชิงทรัพยากร เมื่อชาวนา ก็พยายามพลิกผ้าให้กลับมาเป็นสีเขียว สื่อให้เห็นว่าชาวนายีนพยายามที่จะต่อสู้เพื่อรักษาวิถีชีวิตของตนไว้ แต่ในที่สุดมิสเตอร์ดอลลาร์ ก็สามารถพลิกผ้าเป็นสีเงินได้ทั้งหมด องค์ประกอบเหล่านี้จึงแสดงอำนาจระบบเศรษฐกิจที่สามารถแย่งชิงทรัพยากรจากชาวนายีนในการพัฒนาได้ชัดเจน

จะเห็นได้ว่าฉากที่มีความสัมพันธ์ต่อการดำเนินเรื่อง พืชฐาน...เอ๋ย มี 2 กลุ่ม คือ ฉากในชนบทและฉากในเมือง สอดคล้องกับโครงเรื่องที่ชาวนายีนถูกกระทบจากการพัฒนาจนต้องสูญเสียความสุขในวิถีชีวิตดั้งเดิม เมื่อการพัฒนาประเทศเข้ามาแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ ความขัดแย้งระหว่างชาวนายีนกับแนวทางการพัฒนา ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสิ่งแวดล้อมก็เกิดตามมา ส่งผลให้ชาวนายีนต้องเข้ามาหางานทำในเมืองหลวงจนชีวิตต้องพังพินาศ สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เป็นธรรมทางสังคมอันเป็นผลของความล้มเหลวของการพัฒนา

5. หุ่นไล่กา

บทละครเรื่องนี้ มี 3 ฉาก คือฉากที่ 1 เป็นทุ่งนาเขียวสด มีตัวละครหุ่นไล่กาและขบวนการงายาว ร้องรำสนุกสนาน แล้วมีฝนตกแล้วแดดออกแดดจ้า หุ่นไล่กาแสดงปฏิกิริยาแกลบต่อสภาพแวดล้อมและสถานะของตนด้วยท่าทางหงอยเหงาและโต้เถียงกับอีกา

ความขัดแย้งของหุ่นไล่กากับอิก้าในฉากนี้ เปิดโอกาสให้อิก้ายกเอาปมด้อยของ หุ่นไล่กามาแสดง คือ อิก้าเยาะเย้ยว่าหุ่นไล่กาเป็นแค่ฟางต้องทนแดดทนฝนไม่สามารถขยับได้ อิก้าจึงไม่กลัวและกลั่นแกล้งเขา มีเด็กผู้หญิงเข้ามาช่วยหุ่นไล่กาที่ล้มลงเพราะถูกอิก้าแกล้ง เมื่อมัน ได้รู้ว่าพวกอิก้ากลัวมนุษย์จึงได้ตั้งคำถามในคำรำพึงว่า “ทำไมชีวิตข้าถึงมีแต่ความอ้างว้าง โดดเดี่ยว ต้องทนแดด ทนฝน ตลอดเวลา ทนให้อิก้าพวกนั้นมารังแก ทั้งๆที่ ข้าก็มีทุกอย่าง เหมือนมนุษย์ ทำไมข้าถึงสนุกสนานไม่ได้ ทำไมข้าถึงไม่ได้รับความรักความเอื้ออาทรอย่างมนุษย์ ทำไมข้าถึงทำอะไรอย่างมนุษย์ไม่ได้ ข้าอยากเป็นมนุษย์”

มีเสียงดนตรีแสดงอารมณ์เศร้า ทเวดาเข้ามาหาและให้พรตามที่หุ่นไล่กากร้องขอ จบ ฉากนี้โดยทเวดาตั้งข้อแม้ว่าถ้าหุ่นไล่กาได้เป็นมนุษย์จะไม่สามารถกลับมาเป็นหุ่นไล่กาได้ดังเดิม หุ่นไล่กาได้เป็นมนุษย์แล้วละทิ้งทุ่งนา

ฉากที่ 2 เป็นทุ่งนาอีกแห่งหนึ่ง หุ่นไล่กา 1 ได้พบหุ่นไล่กา 2 แล้วร้องเรียกเพื่อนให้ดู ความเป็นมนุษย์ของเขา ที่สามารถขยับเขยื้อนได้ แต่หุ่นไล่กา 2 บอกว่าชอบที่จะอยู่ในทุ่งนาและทำ หน้าที่เป็นหุ่นไล่กา การสนทนาระหว่างหุ่นไล่กา 1 กับหุ่นไล่กา 2 ในฉากนี้สะท้อนให้เห็นถึงความ ขัดแย้งภายในใจของหุ่นไล่กา 1 ที่ต่อต้านความเป็นหุ่นไล่กาได้อย่างชัดเจน ในขณะที่หุ่นไล่กา 2 เน้นความเป็นหุ่นไล่กาที่ดำรงอยู่ด้วยหน้าที่

ต่อมามีตัวละครเพิ่มขึ้นคือหุ่นไล่กาได้พบกับและปีศาจ ปีศาจพาตัวละครทั้งสองมาที่ป่า และเมืองหลวง ฉากในป่าทำให้หุ่นไล่กาเกิดการเรียนรู้ว่าความกล้าหาญที่มีอยู่ในตัวมนุษย์สามารถ จะเอาชนะความกลัวและสิ่งชั่วร้ายได้ เขากับก๊าบถูกปีศาจที่แปลงตัวเป็นต้นไม้กินคนเข้ามาทำร้าย และมันได้จับตัวก๊าบไว้ คำพูดของก๊าบทำให้หุ่นไล่กาเกิดการเรียนรู้ถึงคุณค่าของความกล้าหาญของ มนุษย์ “อะไรแถวนั้นก็ไต่หิบบขึ้นมาพาดมันเลย เร็ว แกคือมนุษย์ แกไม่ใช่หุ่นไล่กา แกต้อง กล้าหาญ” เมื่อโยงกับความประทับใจในเหตุการณ์ที่เด็กผู้หญิงมาช่วยเขาในฉากแรก หุ่นไล่กา ก็ สามารถรวบรวมความกล้า และกำจัดปีศาจลงได้ ก๊าบยอมรับความเป็นมนุษย์ของหุ่นไล่กาเพราะ หุ่นไล่กามีความกล้าหาญ

จะเห็นได้ว่าในฉากที่หุ่นไล่กาต้องทำหน้าที่ช่วยเหลือก๊าบ เขาสามารถชนะสิ่งชั่วร้ายด้วย ความกล้าหาญ นี่คือการเรียนรู้ของหุ่นไล่กา

ต่อมาเป็นฉากเมืองหลวง หุ่นไล่กาอำลาก๊าบ แล้วตามปีศาจไป เขาได้พบกับหญิงสาวที่ เคยช่วยเขาไว้จากอิก้าตั้งแต่ตอนที่เธอยังเด็ก บทสนทนาที่เธอกล่าวกับเขาสื่อความมีจิตใจที่งดงาม ของมนุษย์ หุ่นไล่กาถามหญิงสาวว่า ไม่กลัวอิก้าจะทำร้ายหรือตอนที่เข้ามาช่วยเขา หญิงสาวตอบ

หุ่่นโลกกว่ากลัวแต่อยากจะช่วยเหลือมากกว่า หุ่่นโลการู้สึกประทับใจจิตใจที่ดีงามของหญิงสาว จากนั้นปีศาจก็ได้พาหุ่่นโลกกลับไปยังทุ่งนาเพื่อที่จะกำจัดเขา หุ่่นโลกไม่สามารถใช้อาวุธใดๆ ทำร้ายปีศาจได้ แต่เขาสามารถชนะปีศาจด้วยความสำนึกถึงจิตใจที่ดีงามของความเป็นมนุษย์ ปีศาจกล่าวว่า “ใช่ ข้าแพ้เจ้าทั้งกายและใจ แต่สักวันข้ากลับมา ถ้าพวกมนุษย์ยังมีจิตใจที่มีความเกลียด การมั่งงาย การเอาแต่ใจตัวเอง เมื่อนั้นข้าจะมา ฮ่าๆๆๆๆ” คำพูดนี้อาจวิเคราะห์ได้ว่า ความชั่วร้าย (ใช้ปีศาจเป็นสัญลักษณ์) จะมีอำนาจเหนือมนุษย์เมื่อมนุษย์มีความบกพร่องทางคุณธรรม ฉากนี้แสดงว่าหุ่่นโลกใช้จิตใจที่ดีงามของมนุษย์ปราบปีศาจหรือความชั่วร้ายได้ ผู้ดู/ผู้อ่าน จึงได้เห็นถึงคุณค่าของมนุษย์ ว่าขึ้นอยู่กับจิตใจที่ดีงามและความรักต่อกัน

ฉากที่ 3 เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วหุ่่นโลกกลับมาทุ่งนาที่เขาเคยดูแล ได้พบอีกาพวกเดิม หุ่่นโลกหกลบฟังกอีกา 2 ตัว สนทนากัน ได้รู้ว่าข้าวในนาถูกพวกอีกากินจนทุ่งนาแห้งเหี่ยวไม่มีเมล็ดข้าวและต้นข้าวค่อยๆตายไป จึงเข้าไปไล่อีกาเพื่อทำหน้าที่ดูแลทุ่งนาต่อไป แต่เขาก็ได้พบว่าเมื่อเป็นมนุษย์เขาไม่สามารถที่จะทำหน้าที่อย่างหุ่่นโลกได้ ไม่สามารถยืนทนแดดทนฝนได้ หุ่่นโลกเริ่มเห็นคุณค่าของตนเอง และเข้าใจว่าหน้าที่ของตนกับหน้าที่ของมนุษย์มีความสำคัญเท่าเทียมกัน จึงขอให้เทวดาบันดาลให้ตนกลับมาเป็นหุ่่นโลกดังเดิม

ฉากทุ่งนาเป็นฉากสร้างความขัดแย้งของหุ่่นโลกต่อสถานะและบทบาทของตนเอง เป็นความขัดแย้งในขณะที่ยังไม่เกิดการเรียนรู้ ฉากการผจญภัยในป่าและในเมืองหลวงแสดงประสบการณ์ที่สร้างการเรียนรู้ ความขัดแย้งคลี่คลายเมื่อตัวละครเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ดังนั้น ฉากทุ่งนาในตอนปิดเรื่องจึงเป็นฉากที่สอดคล้องกับแก่นเรื่องที่มุ่งเน้นให้เห็นคุณค่าและบทบาทหน้าที่ของบุคคล

โดยภาพรวม ฉากในบทละครแต่ละเรื่องทีวิเคราะห์มานี้ มีความสัมพันธ์กับโครงเรื่อง เช่น ฉากในชุมชนที่เจ้าลอบขัดแย้งกับผู้คน แสดงว่าสังคมมีผลต่อจิตใจของตัวละคร การยอมรับหรือไม่ยอมรับของสังคม สามารถทำให้เจ้าลอบเปลี่ยนแปลงตัวเองได้ทั้งทางบวกและทางลบ ฉากในตำหนักเรื่อง *จันทโครพ* ที่จันทโครพขัดแย้งกับพระบิดามารดา แสดงว่า ความรัก ความเข้าใจของพ่อแม่ เป็นสิ่งสำคัญที่จะปกป้องและช่วยลดความผิดพลาดที่เกิดขึ้นได้ ฉากที่แสดงชีวิตในดินแดนเหนือธรรมชาติ ในเรื่อง *มาลัยมงคล* แสดงให้เห็นว่าสวรรค์หรือนรกอยู่ในอำนาจการกระทำของมนุษย์ และความสุขที่แท้จริงมาจากความรู้เหตุและแนวทางการดับทุกข์ตามแนวคิดของกรรมและนิพพาน ฉากในเมืองเรื่อง *พิษฐาน...เอ๋ย* ที่ชาวนาตกเป็นเหยื่อสิ่งแวดล้อม แสดงว่า การพัฒนาทำลายคุณค่าของมนุษย์ ส่วนเรื่อง *หุ่่นโลก* ฉากทุ่งนาสร้างความขัดแย้งต่อสถานะและบทบาทของ

หุ่่นไ่ล่ก่าในขณะที่ยังไม่เกิดการเรี่ยนรู้ และสามารถคลี่คลายความขัดแย้งเมื่อตัวละครเกิดการเรี่ยนรู้ อย่างเหมาะสมจนเข้าใจคุณค่าของบทบาทและหน้าที่ของตน

บทสนทนา

บทสนทนาเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของบทละคร เนื่องจากไม่มีบทบรรยายที่บ่งชี้ลักษณะเฉพาะของตัวละครในแง่นิสัยใจคอ ความคิด อารมณ์ ตลอดจนภูมิหลังของตัวละคร ผู้ดูจึงต้องพิจารณาจากบทสนทนา (ดวงมณ จิตรจำนงค์, 2528 : 247) นอกจากนี้บทสนทนายังสามารถแสดงปฏิกริยาของตัวละครต่อเหตุการณ์ด้วย จึงเป็นสิ่งสำคัญที่เชื่อมโยงกับเรื่องและแก่นเรื่อง เมื่อวิเคราะห์บทสนทนาในบทละครทั้ง 5 เรื่อง ก็ได้พบว่าบทสนทนาสามารถบ่งบอกเนื้อหาของละครได้หลายด้านตั้งแต่การบอกเล่าว่ามีอะไรเกิดขึ้นบ้าง ตลอดถึงเปิดเผยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร ต่อไปนี้จะศึกษาบทสนทนาของตัวละครกับตัวละคร บทพูดเดี่ยวของตัวละครและบทบรรยายของคอรัส ในการดำเนินเรื่อง ดังนี้

1. บทสนทนาของตัวละครกับตัวละคร

บทสนทนาดังนี้ วิเคราะห์ได้ว่าเชื่อมโยงกับองค์ประกอบอื่นของบทละครดังนี้

1.1 ความขัดแย้งระหว่างตัวละคร

ผู้วิจัยพบว่าบทสนทนาของตัวละครกับตัวละครสื่อความขัดแย้งในชั้นตอนต่างๆกันของโครงเรื่อง ทั้งจุดผูกปมและจุดที่ตัวเอกมีพฤติกรรมผันแปร อันจะพัฒนาไปสู่จุดสุดยอด

บุญเหลือ	นั่นเจ้าจะไปไหน
ลอ	แม่! ข้าจะไป
บุญเหลือ	ไปตีรันฟันแทง
ลอ	ไม่ใช่...ข้าจะไป
บุญเหลือ	หนีการเรี่ยน ไม่พากเพียร ไม่ตั้งใจ
ลอ	คือว่า...ข้าจะไป
บุญเหลือ	ไปมั่วสุ่มกับกลุ่มเพื่อนเลว
ลอ	ไม่ใช่...ข้าเพียงแต่จะไป

บุญเหลือ ไปไหนก็ไม่ได้ ไม่อยากให้เจ้าเลว ทำแต่สิ่งชั่วช้าสารเลว จะลง
 เหวเพราะเพื่อนทราม ไปไหนก็ไม่ได้ อยู่ที่นี่แหละแม่ขอห้าม ถ้า
 ขึ้นดี้ออกไปเป็นได้ความ
 ลอ โธ่...ถูกห้าม จะทำอย่างไร

(เจ้าลอ)

บทสนทนาระหว่างเจ้าลอกับพระมารดาในตำหนัก ปรากฏหลังจากที่เจ้าลอได้รับ
 กำลังใจจากเพื่อน/แพงในจินตนาการ เขาอยากออกไปสร้างความฝันให้เป็นจริง แต่ถูกพระมารดา
 ชัดขวางเพราะไม่เชื่อว่าเขาจะกลับตัวและทำความดีได้ บทสนทนาเน้นคำว่า ไป เกือบทุกประโยค
 เพื่อชี้ว่าตัวละครทั้งสองใช้คำเดียวกันในความหมายหมายตรงกันข้าม พระมารดาระแวงว่าเจ้าลอจะ
 ไป ทำความชั่ว ในขณะที่เจ้าลอเห็นว่าไปคือโอกาสแห่งการหลุดจากการกักขังเพื่อแสวงหา ความ
 หวังดีแต่ขาดความเข้าใจ จึงสร้างความขัดแย้ง เมื่อเจ้าลอไม่ได้รับโอกาสก็ถอยกลับไปสู่ภาวะการ
 ขาดความเชื่อมั่นในตัวเองและท้อแท้ จึงตกเป็นทาสของหมากกิเลสอันเป็นสัญลักษณ์ของสิ่ง
 มอมเมาในเหตุการณ์ต่อมา

บทสนทนาในเรื่องจันทโครพฯ ก็แสดงความขัดแย้งในช่วงผูกปม

จันทโครพ	แม่ฮะ...ผมอยากใช้พระขรรค์แบบพ่อ
แม่เหลือ	ตายแล้วลูกไม่เอา เรื่องแบบนี้ไปถามพ่อเจ้าเอาเอง เถอะ ไม่ใช่เรื่องของแม่
.....
จันทโครพ	พ่อครับ... ผมอยากใช้พระขรรค์แบบที่พ่อใช้กับ...
พรหมทัต	อย่ายุ่ง... นี่ไม่ใช่เรื่องของเด็ก
จันทโครพ	โธ่...พ่อผมโตแล้วนะครับ...ที่พ่อยังใช้ได้เลยผม อยากจะใช้บ้าง...

(จันทโครพฯ)

บทสนทนานี้สื่อถึงความอยากรู้ อยากลองของจันทโครพ ในขณะที่ปราศจากความรู้อัน
 ความเข้าใจอย่างเหมาะสม เมื่อได้เห็นพระบิดาแสดงพฤติกรรมทางเพศอย่างไม่ระมัดระวังกับนาง
 สนม จึงอยากเลียนแบบพระบิดา บทสนทนานี้แสดงว่าผู้ใหญ่ใช้การห้ามโดยปราศจากคำอธิบาย
 นี่คือการมาของพฤติกรรมต่อไป คือ การทดลองอย่างสุ่มเสี่ยงจนประสบผลร้ายในจุดสุดยอด

เรื่อง *มาลัยมงคล* มีบทสนทนาในฉากที่พ่อแม่ของมาลีทะเลาะกันโดยไม่ตั้งใจความรู้สึกของลูกเลยแม่แต่น้อย

แม่มาลี	ถ้าคุณไม่เห็นแก่ฉัน ก็ควรเห็นแก่ลูกมันบ้าง
พ่อมาลี	ถ้าคุณดีพอผมคงไม่ต้องไปหาคนอื่นหรอก และถ้าผมเป็นคุณ ผมก็จะไม่หน้าด้านอยู่ที่นี้
แม่มาลี	ฉันไปแน่ และฉันจะเอาลูกไปด้วย
พ่อมาลี	ก็เอาสิ ถ้าอยากให้มีหน้าตายไปกับคุณ

(*มาลัยมงคล*)

บทสนทนาที่อยู่ในช่วงปูเรื่องให้ผู้อ่านรู้จักมาลีและเข้าใจว่าสาเหตุที่ทำให้มาลีต้องกลายเป็นเด็กใจแตก ก็คือปัญหาครอบครัวที่พ่อแม่ไม่เข้าใจกัน ต่างถือดีและเห็นแก่ตัว กล่าวหาซึ่งกันและกัน ไม่มีการประนีประนอมอดทนเพื่อลูก เพื่อครอบครัว ในบทสนทนาแม่ของมาลีขอร้องให้สามีของเธอเห็นแก่ลูกบ้าง แต่สามีกลับบอกเธอว่าเธอบกพร่องในหน้าที่ของการเป็นภรรยา เขาจึงต้องไปหาความสุขกับผู้หญิงอื่นและยังทำหาย ดูถูกดูหมิ่นศักดิ์ศรีของเธอ ซึ่งเธอไม่สามารถรับได้ ความรุนแรงที่เกิดจากทิวี่ของพ่อกับแม่จึงส่งผลมาถึงมาลีโดยตรง แม่ทิ้งมาลีโดยไม่พาไปด้วยเพราะไม่มีปัญญาเลี้ยงลูก ส่วนพ่อก็ได้ใช้วัตถุเลี้ยงดูลูกแทนความรักความเข้าใจ เมื่อครอบครัวไม่มีความรักความเข้าใจผลแห่งการกระทำทั้งหมดของพ่อแม่จึงตกอยู่กับลูก มาลีจึงกลายเป็นเด็กมีปัญหาอันเนื่องมาจากความขัดแย้งที่เกิดจากครอบครัวโดยตรง

ในบทละครที่แสดงปัญหาผลกระทบของเมืองต่อความมั่นคงของครอบครัว เราได้พบบทสนทนาที่บ่งชี้ที่มาของความขัดแย้งอันเป็นปัจจัยของความตกต่ำในชีวิตเด็ก ดังบทสนทนาของดาวเรืองกับพ่อแม่ บริเวณการก่อสร้างตึกและในโรงงาน

พ่อ	พ่อคุณนานไม่ได้นะ เดี่ยวถ้าแกก็ไม่จ่ายเงิน ไว้ตึกนี้เสร็จ พ่อได้เงินแล้วจะซื้อเสื้อผ้าใหม่ให้ลูก ตอนนี้อย่าไปหาแม่เขาที่โรงงานก่อน ไปขอตุ๊กตาแม่เขาเล่นสักตัวก็ได้
ดาวเรือง	จ๊ะพ่อ

จะอยู่ในทุ่งนาและทำหน้าที่เป็นหุ่นไล่กามากกว่า การสนทนาระหว่างหุ่นไล่กา 1 กับหุ่นไล่กา 2 ในฉากนี้สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งภายในใจของหุ่นไล่กา 1 ที่ต่อต้านความเป็นหุ่นไล่กาได้อย่างชัดเจน

1.2 ลักษณะนิสัย

ผู้วิจัยพบว่าบทละครที่ศึกษาทั้ง 5 เรื่องสร้างลักษณะนิสัยของตัวละครที่สัมพันธ์กับความขัดแย้งในโครงเรื่อง เราจะเข้าใจนิสัยของตัวละครได้จากบทสนทนา ดังตัวอย่าง

เจ้าลอ	เฮ้ย...ใครบังอาจมองหน้า มีปัญหาหรือไอ้หน้าดำ
คอรัส 1	เปล่าจ๊ะ
เจ้าลอ	ดีอย่าทำให้กูเคือง
	เอ๊ะ... แล้วเอ็งเป็นใครมายืนโตะ อย่าให้กูโมโห เดี่ยวมีเรื่อง
.....
เจ้าลอ	ก็เอ็งกล้าเหยียบหัวกู นั่นไง เหยียบบอยู๋ เงามูนั่นไง
คอรัส 2	อย่างนี้ไม่สวย
ลอ	ช่วยไม่ได้ อย่าซ้ำ ชักดาบมาไวๆ พวกเอ็งถอยไปข้างจะราวี

(เจ้าลอ)

บทสนทนานี้อยู่ในช่วงปูเรื่องให้ผู้อ่านรู้จักนิสัยส่วนหนึ่งของเจ้าลอที่ก้าวร้าว คอยหาเรื่องผู้อื่นอย่างไม่มีเหตุผล เพื่อชดเชยความอ่อนแอภายใน คือ การขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง เพราะไม่ได้รับการยอมรับ บทสนทนานี้จึงเชื่อมโยงกับความขัดแย้งภายในของเจ้าลอ เมื่อเจ้าลอรำพึงกับตัวเองในเหตุการณ์ต่อมา ว่าแท้ที่จริงแล้วเขามีความไฝฝืนที่จะเป็นคนดี แต่ที่เขาประพฤติตัวเกรงี้ เพราะมีแต่คนกันด่าว่าเขา ไม่ให้โอกาสเขากลับตัวเป็นคนดีและสร้างสรรค์คุณค่า

ผู้ชมสามารถเข้าใจลักษณะนิสัยของจันทโครพผ่านบทสนทนาของจันทโครพกับพระบิดาดังนี้

พรหมทัต	เอ๊ะบอกว่ายังไม่ถึงเวลา
จันทโครพ	ผมอยากลอง
พรหมทัต	ไปอ่านหนังสือ ยังไม่ถึงเวลาที่เจ้าจะรู้ไป!
คอรัส	ผมอยากรู้

จันทโครพ

ผมอยากรู้มันคืออะไรกัน โอ้พระขรรค์ อยากมี
อยากหัดใช้

(จันทโครพฯ)

สังเกตได้ว่าจันทโครพเอ่ยคำว่า อยาก ถึง 5 ครั้งแสดงความต้องการอย่างมาก อยาก
ลอง อยากรู้ อยากมี อยากหัดใช้ ด้วยพื้นฐานของความเปลี่ยนแปลงของร่างกายตามวัย และได้รับ
แรงกระตุ้นจากพฤติกรรมทางเพศของผู้ใหญ่ เมื่อมีความอยากรู้อยากเห็นมากขึ้น แต่ถูกห้ามโดย
ไม่ได้รับคำชี้แจงที่เหมาะสม ความขัดแย้งก็เกิดขึ้นภายในใจของจันทโครพ ส่งผลให้จันทโครพ
กระทำพฤติกรรมลอกเลียนแบบพระบิดาและแสวงหาคำตอบจากเพื่อน กลายเป็นพฤติกรรมเสี่ยง
โดยไม่รู้ตัว

ลักษณะนิสัยของหุ่นไล่กาที่ปรากฏให้เห็นทางบทสนทนาเช่นเดียวกัน

หุ่นไล่กา	แล้วทำไมพวกเจ้าถึงไม่กลัวข้าล่ะ ก็ในเมื่อตัวข้า มีรูปร่างคล้าย มนุษย์มาก มีรูปร่างเหมือนมนุษย์เหล่านั้น
อีกาทัง 2	ก็เพราะว่าเจ้ามันขยับไม่ได้นี่สิ
อีกา 1	แล้วตอนนี้ ก็มิมีใครช่วยเจ้าได้อีกแล้ว
อีกา 2	เมื่อไม่มีมนุษย์ เจ้าขยับไม่ได้ หุ่นไล่กาหน้าโง่อย่างเจ้า ก็ไม่มี ทางทำอะไรได้หรอก
หุ่นไล่กา	นี่ นี่พวกเจ้าจะทำอะไรซ้ำอีก อย่างนะ อย่าเข้ามานะ
หุ่นไล่กา	ทำไมชีวิตข้าถึงมีแต่ความอ้างว้าง โดดเดี่ยว ต้องทนแดด ทน ฝน ตลอดเวลา ทนให้อีกาพวกนั้นมารังแก ทั้งๆที่ข้าก็มีทุกอย่าง เหมือนกับมนุษย์ ทำไมข้าถึงสนุกสนานไม่ได้ ทำไมข้าถึงไม่ได้ รับความรัก ความเอื้ออาทรอย่างมนุษย์ ทำไมข้าถึงทำอย่าง มนุษย์ไม่ได้ ทำไม ทำไม ทำไมข้าถึงเป็นมนุษย์ไม่ได้ ข้าอยาก เป็นมนุษย์

(หุ่นไล่กา)

บทสนทนาที่ปรากฏในตอนเปิดเรื่อง เมื่อหุ่นไล่กาถูกอีการังแก และยังเยาะเย้ยว่า
หุ่นไล่กาเป็นแค่ฟางต้องทนแดดทนฝน ข้ายังขยับไม่ได้ พวกมันจึงไม่กลัว บทสนทนาที่แสดง
นิสัยอันอ่อนแอและขาดความเชื่อมั่นศรัทธาในตนเอง ตลอดจนสะท้อนถึงนิสัยไม่สู้ เพราะขาด

ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน มันจึงไม่อยากเป็นหุ่นไล่กา ไม่อยากอ้างว้างโดดเดี่ยว ทนแดดทนฝน ซึ่งเท่ากับต่อต้านบทบาทหน้าที่ของหุ่นไล่กาโดยตรง แทนที่จะพอใจและภาคภูมิใจ หุ่นไล่กา กลับมองว่าเขามีรูปร่างคล้ายมนุษย์ ทำไมจึงมีชีวิตที่สนุกสนานไม่ต้องทนแดดทนฝนอย่างมนุษย์ไม่ได้ ผู้สร้างบทละครแสดงลักษณะนิสัยเช่นนี้ของหุ่นไล่กาขึ้นมาให้ผู้ดู/ผู้อ่าน เข้าใจนิสัยที่ไม่ภาคภูมิใจในตนเองของหุ่นไล่กา

บทสนทนาของมาลีและมาลา ก็แสดงลักษณะนิสัยเห็นแก่ตัวและไม่กล้ารับผิดชอบของมาลา ที่เห็นการรังแกเพศหญิงเป็นสิ่งชอบธรรมเพราะหลงในศักดิ์ศรีจอมปลอมของความเป็นชาย

มาลี	มาลา! วันนั้นเธอก็เอากับเขาด้วยเหร
มาลา	ใครจะพลาดละ ก็อีนั่นมันน้อยๆ ไม่เอาก็เสียเซิงชายหมด
มาลี	แล้วเธอรู้อึ้ไหมว่า หลังจากนั้นปาเมลาเขาเป็นอย่างไร
มาลา	ไม่รู้ มันผ่านไปแล้ว
มาลี	เธอไม่รู้ เธอไม่รู้ว่าได้ร่วมทำร้ายปาเมลาไว้อย่างไร

(มาลัยมงคล)

บทสนทนาที่อยู่ในช่วงปูเรื่องให้รู้จักมาลาในตอนที่เป็นมนุษย์ ให้เห็นว่ามึนิสัยเห็นแก่ได้ เห็นแก่ตัว ขาดจริยธรรมในจิตใจ ไม่สนใจว่าการกระทำของตนจะสร้างความทุกข์เดือดร้อนให้ใครบ้าง ซ้ำยังเย็นชาขนาดมองว่าการกระทำของตนไม่ใช่เรื่องผิด เมื่อถูกถามถึงชะตากรรมของ “เหยื่อ” ของตนมาลาก็ปัดว่า “ไม่รู้” แสดงความไม่สนใจและไม่คิดจะรับรู้ว่าเขาเป็นคนทำลายชีวิตของคนอื่น

1.3 บอกภูมิหลัง

ผู้วิจัยพบว่าบทละครใช้บทสนทนาบอกภูมิหลังของตัวละคร เพื่อให้เข้าใจนิสัยอันเป็นที่มาของพฤติกรรมของตัวละครได้ชัดเจน

เพื่อน/แพง	เจ้ามีข้าอยู่ในใจ ถ้าเป็นความฝัน ก็เรียกว่าฝันดี เจ้ายังมีฝันได้อีกเล่า บอกเรามาถ้วนถึ้
ลอ	บอกไม่ได้
เพื่อน/แพง	ทำไม
ลอ	ก็อายนี่

1.4 ปฏิกริยาของตัวละครที่มีต่อเหตุการณ์

ผู้วิจัยพบว่าบทสนทนาข้างแสดงให้เห็นปฏิกริยาของตัวละครที่มีต่อเหตุการณ์ ผู้ชมจะเข้าใจผลกระทบของเหตุการณ์ต่อตัวละครว่ามีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด

เพื่อน/แพง	ใครนะว่าเจ้าเลว
ลอ	ทุกคนกันด่าว่าข้าเลว คนเลวจะทำดี ได้ฉันใด
เพื่อน/แพง	หนทางพิสูจน์มา กาลเวลาพิสูจน์ใจ มัวแต่คิด ไม่ลงมือทำ จะ พ้นกรรมอย่างไร เริ่มต้นเสียเดี๋ยวนี้ มีเราเป็นกำลังใจ จะรอ เจ้ามีชัย ที่ปลายทาง
ลอ	เพื่อน/แพงเราจะเริ่มเดี๋ยวนี้ เพราะเรามีกำลังใจ

(เจ้าลอ)

บทสนทนาที่แสดงปฏิกริยาของเจ้าลอที่มีต่อเหตุการณ์ที่ถูกกันด่า จนเขาขาดความ
เชื่อมั่นที่จะทำตามความใฝ่ฝัน แต่เมื่อเขาได้รับกำลังใจจากเพื่อน/แพง เขาก็อยากจะทำเริ่มต้นใหม่
นั้นแสดงว่าการยอมรับและความเข้าใจสามารถทำให้เจ้าลอเปลี่ยนแปลงไปในทางดีได้

บทสนทนาในเรื่อง จันทโครพ ก็เช่นเดียวกัน

จันทโครพ	เดี๋ยวนี้ผมรู้ว่ามันคืออะไร (คอร์ธ 2 คนวิ่งตัวเข้ามายา พระเจ้าพรหมทัดถือพระขรรค์หยอก เอ็น)
พรหมทัด	จะไปไหนจะคนงาม มา...มะ...มาเล่นพระขรรค์กันดีกว่า (นางสนมเหลือบซ้ายแลขวา)
สนม 1	ว้าย...ไม่เอาเพคะเดี๋ยวพระมเหสีมาเห็นเข้า
สนม 2	แหม...ไปเมืองเหนือมาเดือนหนึ่งไม่รู้จะคมเหมือนเดิมหรือเปล่า
พรหมทัด	อย่างนี้มันต้องพิสูจน์ (ทั้งสามเดินหัวเราะออกไป)
จันทโครพ	เล่นพระขรรค์ (หยิบมีดพลาสติกของตนออกมาลองฟันแล้ว แอบดูพ่อโง๊ะ...)
สนม 3	เสด็จแม่กลับมาแล้วรับสั่งให้หาเพคะ
จันทโครพ	เล่นพระขรรค์กันใหม่จะน้องสาว

สนม 3 บ้า... อย่าทำเซียวซิเพคะ เอาไว้ให้โตกว่านี้ก่อนซิเพคะ
 จันทโครพ ทำไม่ละ
 สนม 3 ต้องมีพระขรรค์ด้ามทองแบบผู้ใหญ่มาก่อนซิเพคะ
 (กระมิดกระเมี้ยนออกไป)

.....
 จันทโครพ แม่ฮะ...ผมอยากใช้พระขรรค์แบบที่พ่อใช้กับ...

(จันทโครพฯ)

จะเห็นได้ว่าเมื่อตัวเอกเห็นพ่อแสดงพฤติกรรมทางเพศอย่างโจ่งแจ้งกับนางสนม เขาเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่ให้ความสุข จึงอยากจะเลียนแบบ นั่นแสดงว่าตัวละครมีปฏิกิริยาต่อเหตุการณ์ทันทีและมุ่งหมายจะทำให้ได้ตามธรรมชาติของวัยรุ่น ผู้ดู/ผู้อ่าน จะเข้าใจได้ว่าการประพฤติตนของพ่อแม่เป็นสิ่งที่สำคัญ สามารถชี้หน้าเด็กไปในทางที่ดีและเร็วได้ ดังจะเห็นชัดเจนยิ่งขึ้นในบทสนทนาเรื่อง *มาลัยมงคล* เมื่อมาลีนึกถึงภาพที่พ่อของเธอกอดเมียบ่อย จึงอยากเลียนแบบเพื่อประชดพ่อ

เสี๋ย เขาคงไม่มาแล้วมั้ง เดี่ยวอาพาไปสนุกต่อที่อื่น ดีมัย
 เสี๋ย ชอบร้องเพลงนี้มัยจ๊ะ ไม่มีเวลาไปหาเมียบ่อย
 เสี๋ย ไม่มีเวลาไปหาเมียบ่อย
 เมียบ่อย เสี๋ยขา
 -มาลีกตริโมทกรอภาพดู กลับไปกลับมา จนเห็นเป็นพ่อตัวเอง
 ในจอ
 มาลี พ่อ!
 -มาลี เฟ่งภาพนั้น แล้วหันมาทางเสี๋ย กอดเสี๋ยเหมือนที่เมีย
 บ่อยกอดพ่อ
 มาลี เสี๋ยขา
 มาลา มาลี! เธอประชดพ่อแต่คนเสียใจเป็นไหน
 มาลี จะเสียใจอะไร ความรักแบบเด็กๆ จะจริงจั่งแคไหนเซียว
 มาลา แต่ฉันจริงจั่งกับเธอ ฉันเสียใจ ฉันไม่ได้ไปสอบ แล้วฉันก็เรียน
 ไม่จบ

(มาลัยมงคล)

บทละครใช้บทสนทนาแสดงให้เห็นปฏิกิริยาที่ตัวละครมีต่อเหตุการณ์ 2 เหตุการณ์ที่เชื่อมต่อกันเป็นลูกโซ่ สื่อให้เห็นผลกระทบต่อจิตใจที่เปราะบาง คือ เมื่อมาลีเห็นเลียกับเมียน้อย ก็คิดถึงภาพพ่อของตนกับเมียน้อย มาลีจึงประชดพ่อโดยไปกับเลีย ส่วนมาลาเมื่อเห็นมาลีประพาศิตนเช่นนั้นก็เสียใจ ผิดหวังจนเรียนไม่จบ

1.5 แนวคิดสำคัญของเรื่อง

บทสนทนาของบทละครที่แสดงแนวคิดสำคัญของเรื่อง ส่วนใหญ่แล้วจะนำเสนอไว้ท้ายเรื่อง ซึ่งจะวิเคราะห์ให้เห็นดังนี้

เพื่อน/แพง :

เรามีได้ไปไหน

เพียงเจ้ามีสติมัน

เพียงมันคง ดำรงค่าฝ่าอบาย

เรา คือ ความไฝฝืน

หากเจ้าบุกบันจนมีชัย

หากเจ้าพ่ายกิเลสสยบอัปมาณ

เรายังรอเจ้าอยู่

จงละทิ้งสิ่งชั่วร้ายทำลายมัน

เริ่มเดี๋ยวนี้ เริ่มต้นใหม่อย่าปล่อยใจอ่อนแอ มันคงเที่ยงแท้ในเจตนา

ลอ :

ข้าจะกลับไปเริ่มต้นใหม่

ฝากฝันไว้ก่อนจะย้อนมา (กับแพง)

เราจะอยู่คู่ฝืนไม่เลือนหาย

อุปสรรคจะทลายพ่ายพันพาน

ฝืนก็สุดสดีใส่ไพศาล

เราก็พลอยแหลกลาญด้วยพลัน

รอที่ประตูความฝัน

แล้วมุงมันอย่าผันแปร

ข้ารู้อะไรจริงใจต่อข้า(กับเพื่อน)

ข้าขอสัญญาจะเข้มแข็งจงมันใจ

(เจ้าลอ)

บทสนทนาระหว่างเจ้าลอบกับเพื่อน/แพงข้างต้นนี้ ปรากฏเมื่อเจ้าลอบดำเนินชีวิตอย่างไร้สติ อ่อนแอจนพ่ายแพ้สิ่งมอมเมา ความฝันของเขาจึงถูกทำลายด้วยน้ำมือของเขาเอง แต่เพื่อน/แพงก็ได้ให้กำลังใจเขาต่อสู้อีกครั้งหนึ่ง โดยให้ความเชื่อมั่นว่าถ้าเขาเข้มแข็ง จะสามารถผ่านสิ่งชั่วร้ายไปได้ แต่มันก็สายไปสำหรับเจ้าลอบ เขาไม่สามารถหลุดออกมาจากสิ่งเสพยาติติมัดมาได้ บทสนทนาเรื่องนี้จึงอยู่ในช่วงท้ายเรื่อง โดยให้เพื่อน/แพงแสดงแง่คิดในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ และชี้ว่าการบรรลุสู่เป้าหมายจะต้องประกอบด้วยความเข้มแข็งในการเอาชนะกิเลสในใจ มิฉะนั้นก็จะประสบความหายนะ

บทสนทนาเรื่องจันทโครพฯ ส่วนที่แสดงแนวคิดมีดังนี้

จันทโครพ	ว่ามาสิโมรา เจ้าจะว่าไปอย่างไรก็ได้ พี่ยอมรับผิดชอบทุกอย่าง พี่มันไม่รักดี ทุกอย่างมันเกิดก่อนที่พี่จะเปิดผอบ ก่อนที่จะพบน้อง
คอรัส	ความรัก ความตาย ความรัก ความตาย
จันทโครพ	พี่ขอโทษพี่ไม่ได้ตั้งใจ น้องไม่ควรรับเคราะห์กรรมจากการกระทำของพี่ พี่ควรเชื่อพระเจ้าตา พี่ไม่ควรเปิดผอบก่อนเวลา
คอรัส	ความฝัน พังทลาย ความรัก หลอกหลวง
โมรา	พี่เปิดผอบก่อนเวลา พี่ทำลายความฝันของน้อง
คอรัส	ทำลาย ตายทั้งเป็น
โมรา	ความรัก ความรัก มันไม่เหลืออะไรอีกแล้วใช่ไหม
จันทโครพ	ไม่ ความรักยังมีอยู่ เรายังมีความรักต่อกัน เชื่อพี่เถอะ เราจะต้องกลับไป พวกเขาจะเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้น

(จันทโครพฯ)

บทสนทนาปรากฏในช่วงท้ายของเรื่อง หลังจากที่จันทโครพเรียนสำเร็จและพระเจ้าตาก็มอบผอบให้ แต่จันทโครพเปิดผอบก่อนถึงเวลาอันสมควร บทสนทนาเรื่องนี้จึงให้แนวคิดเรื่องความเหมาะสมของวัยและเวลากับการมีความรัก ทำให้จันทโครพต้องสูญเสียความรักที่เพิ่งได้รู้จักว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์และความไม่สามารถควบคุมตนเองของจันทโครพ เป็นเหตุของความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เขาต้องจบชีวิตด้วยโรคเรื้อรังก่อนที่จะได้ครอบครองความรัก

มัลลยมงคล เป็นบทละครที่สะท้อนแนวคิดแห่งการหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ตามคำสอนของพุทธศาสนา คือ กฎแห่งกรรมและนิพพาน เน้นเหตุแห่งทุกข์และแนวทางการดับทุกข์ด้วยการตระหนักในบุญบาปที่เรากระทำขึ้นเอง

มาลา/มาลี	พระมัลลย์
มาลา	ข้าแต่พระคุณเจ้า ดวงวิญญาณแห่งข้าทั้งสอง จะล่องลอยไปสู่ภพใด
มัลลย์	ข้าฯ พรารถนาหลุดพ้นอเวจีสู่สรวงสวรรค์
พระมัลลย์	ดูกร ประสก สีกา มนุษย์มีกรรมเป็นสิ่งที่กำหนด นรกแลสวรรค์อยู่ที่จิต
คอรัส	นรกแลสวรรค์อยู่ที่จิต
พระมัลลย์	หากจิตมั่นอยู่ในกุศลย่อมส่งผลให้ใจปิติ แม้กายถูกรายล้อมด้วยไฟ ก็กลับจิตได้ด้วยใจมงคล
คอรัส	แม้กายถูกรายล้อมด้วยไฟ ก็กลับเย็นได้ด้วยใจมงคล
พระมัลลย์	อดีตและอนาคตย่อมกำหนดโดยปัจจุบัน
มาลี	อดีตและอนาคตย่อมกำหนดโดยปัจจุบัน
พระมัลลย์	เพียงตระหนักในบุญ ตระหนักในบาป ก็หลุดห่างเวทนา
มาลา	เพียงตระหนักในบุญ ตระหนักในบาป ก็หลุดห่างเวทนา
คอรัส	เพียงตระหนักในบุญ ตระหนักในบาป ตระหนักในกรรมที่สร้างไว้

(มัลลยมงคล)

บทสนทนาที่อยู่ในช่วงท้ายของเรื่อง หลังจากจุดสุดยอด เป็นบทสนทนาที่พระมัลลย์ให้คำตอบที่แสดงแนวทางในการแก้ปัญหา คือการดับทุกข์ด้วยการเรียนรู้เหตุแห่งทุกข์ เพื่อให้ช่วยรื้อป้องกันและแก้ไขปัญหาด้วยสติและรู้จักควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม รู้จักความรับผิดชอบต่อชีวิตของตนและเพื่อนมนุษย์

ส่วนบทละครเรื่องหุ่นไล่กาแสดงแนวคิดด้วยบทสนทนาดังนี้

เทวดา อ๊ะ อ๊ะ ใช้อย่างไรกันเล่า ก็เจ้าเคยสัญญาแล้วว่า ถ้าเจ้าได้เป็นมนุษย์เจ้าจะกลับเป็นหุ่นโลกอีกไม่ได้ เอ๊ะ...หรือว่าเจ้าไม่พอใจที่ได้เป็นมนุษย์ซะแล้ว

หุ่นโลก ไม่ ข้าพอใจและดีใจกับการที่ได้เป็นมนุษย์มาก ข้าสามารถทำสิ่งที่ข้าฝันไว้ได้ แต่ตอนนี้ข้าต้องการกลับไปเป็นหุ่นโลกมากกว่า ข้าภูมิใจกับการที่ได้เป็นหุ่นโลก ภูมิใจที่ได้มีส่วนทำให้ทุ่งนาได้เขียวขจี ข้าควรกลับมารับผิดชอบและทำหน้าที่ของข้าให้ดีที่สุด

เทวดา ฮ่า ฮ่า ในที่สุดเจ้าก็เห็นความสำคัญของตัวเจ้าแล้ว ความฝันที่อยากเป็นมนุษย์ของเจ้าน่ะไม่ผิดหรอก ถ้าเจ้าคิดว่ามันดีกว่าการเป็นหุ่นโลก แต่เจ้าก็ได้เห็นแล้วซินะ ความสำคัญของเจ้าที่ทำให้ทุ่งนาเขียวขจี และนั่นแหละคือความภูมิใจของเจ้า เอาหละข้าจะให้เจ้ากลับเป็นหุ่นโลก ไปยืนในทุ่งนาสิ

(หุ่นโลก)

บทสนทนาที่อยู่ในช่วงท้ายของเรื่อง หลังจากที่หุ่นโลกเข้าใจและเห็นคุณค่าของบทบาทหน้าที่ ในการดูแลทุ่งนาให้เขียวขจี เขาจึงขอเทวดากลับมาเป็นหุ่นโลกตามเดิม แนวคิดในบทสนทนานี้ก็คือคุณค่าของบุคคลขึ้นอยู่กับการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทซึ่งเหมาะสมกับสถานะของตน

2. บทพูดเดี่ยวของตัวละคร

เมื่อตัวละครพูดตามลำพังโดยไม่มีผู้อื่นพูดโต้ตอบ บทพูดนั้นวิเคราะห์ได้ว่าเชื่อมโยงกับองค์ประกอบอื่นของบทละครดังนี้

2.1 ภูมิหลัง

ผู้วิจัยพบว่าบทพูดเดี่ยวของตัวละคร บอกภูมิหลังของตัวละครให้ผู้ชมรู้จักและสามารถเชื่อมโยงกับความขัดแย้งของเรื่องได้อย่างสอดคล้องและมีเหตุผล

ดาวเรือง ...หนูขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ลุงอินบอกว่าปีนี้ข้าวตกรวงสมบูรณ์กว่าทุกปี คงเกี่ยวข้าวได้เต็มยุ้ง ถ้าอารมณ์ดีๆ ลุงอินจะทำว้าวตัวใหม่ให้ด้วย ก็เจ้าแกละนะชอบมาแย่งว้าวไปเล่นเรื่อย

เลย อ้อ...พ่อก็พ่อกับแม่จะพาไปหาปลาอีก ถ้าหามาได้เยอะๆ จะป็นให้ลุงอิน ป้าบัวและคนอื่นๆและจะทำต่อหมกไปถวายพระด้วย หนูชอบปลา ชอบพาเจ้าทุยไปอาบน้ำ แต่เดี๋ยวนี้มันคือชะมัด ไม่ค่อยให้หนูขี่คอเล่นเลย เพียง! ขอให้พ่อกับแม่เจ้าทุยไม่ได้ออ ยอมให้หนูขี่คอมันเถอะนะ

อีกไม่กี่วันก็จะเปิดเทอมแล้ว หนูชอบไปโรงเรียน แม่บอกว่าให้เรียนสูงๆ จะได้เป็นเจ้าของคน ได้ทำงานเป็นนางพยาบาลหรือครูใจดี หนูชอบเรียนหนังสือ แต่หนูไม่อยากเป็นนางพยาบาลหรือครูหรอก หนูอยากเป็นชานาเหมือนอย่างพ่อแม่ พ่อเล่าว่าตระกูลเราทำนามาหลายชั่วอายุคน แผ่นดินไทยเป็นแผ่นดินทองปลูกอะไรก็ขึ้นงอกงามไปหมด เราเป็นชานาปลูกข้าวให้คนอื่นกิน หนูภูมิใจที่เกิดเป็นลูกชานา เกิดชาติหน้าก็จะขอเป็นชานาอีก

คืนนี้หนูง่วงแล้ว หนูไปนอนก่อนแหละ อ้อ... หนูขออีกข้อนะคะ หนูอยากโตเป็นสาวซะที จะได้ใส่เสื้อสวยๆ เหมือนพี่สาว ขอให้หนูโตเร็วๆนะจ๊ะ

(พิชญาน...เอย)

บทพูดเดี่ยวของดาวเรือง แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่เป็นสุขของชาวชนบท โดยเฉพาะลูกหลานชานาอย่างดาวเรือง เธอมีความสุขที่ได้ไปหาปลา พาเจ้าทุยไปอาบน้ำ เธอชอบไปโรงเรียน แต่อยากเป็นชานาเหมือนพ่อแม่ เธอคิดว่าอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่มีมายาวนานตั้งแต่ปู่ย่าตายาย สามารถเลี้ยงชีพให้ลูกหลานเติบโตมาได้ เพราะแผ่นดินที่ปลูกอะไรก็ขึ้น เป็นแผ่นดินไทยแผ่นดินทอง ถ้าไม่ขึ้นก็เกียดก็ไม่อดตาย เธอจึงอยากเป็นเกษตรกร สุดท้ายเธอบอกว่าอยากโตเป็นสาวเร็วๆ การบอกภูมิใจหลังของชีวิตที่เกี่ยวข้องกับตัวเอกนี้ ทำให้ผู้ดู/ผู้อ่าน เข้าใจและรู้สึกชื่นชมในวิถีชีวิตที่พอเพียง เมื่อผู้สร้างบทละครได้แสดงภาพของการพัฒนาประเทศในระบบทุนนิยมที่เข้ามาแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นต้นทุนการหาเลี้ยงชีพในฉากต่อมา ผู้ดู/ผู้อ่าน ก็ยิ่งเข้าใจความเดือดร้อนของชานาและเจ็บปวดไปด้วย

การบอกภูมิหลังของชานาในชนบท ด้วยบทพูดเดี่ยวของดาวเรืองในตอนเปิดเรื่อง ทำให้ผู้ดู/ผู้อ่านสามารถเชื่อมโยงเรื่องและเห็นความขัดแย้งระหว่างชานากับระบบการพัฒนาประเทศ เพราะได้รับรู้ถึงความคิดและวิถีชีวิตที่มีความสุขของชานา ในคำอธิบายของดาวเรือง

2.2 ความขัดแย้งภายในของตัวละคร

ผู้วิจัยพบว่าการใช้บทพูดเดี่ยว เพื่อแสดงความขัดแย้งภายในของตัวละคร จะอยู่ในช่วงผูกปมเรื่อง ขณะที่ตัวละครเกิดความสับสน ต่อเนื่องจากเมื่อมีความขัดแย้งกับตัวละครอื่นดังนี้

เจ้าลอ ใครจะล่วงรู้ว่า ที่แท้ข้ายังไฟฝัน จะหวังวาดความงามสารพัด
หวังสร้างสรรค์คุณความดี

แต่ใครเล่าส่งเสริม ให้ข้าเติมไฟที่มี

คอรัส เจ้าลอชอบราวี เอาแต่ต่อยตี ก้าวร้าว ลอ- ข้ารี ก้าวร้าว ?

ไม่ใส่ใจศึกษา จึงปัญญาเบา - ข้ารี ปัญญาเบา?

คอรัส เขาว่าเด็กก้าวร้าวเพราะขาดความรัก หาญหักท้อเรื่องใหญ่ ทำตัวไร้ค่าให้ดู
มีค่า

ลอ ข้าหรือไร้ค่าเขารู้ไหมว่าเรามีฝัน จะสร้างสรรค์ศิลปะ จะบอกเขาดีไหมนะ

คอรัส น้ำหน้าอย่างเจ้าลอหรือจะก่อความดีได้

น้ำหน้าอย่างนี้มีอะไร เป็นแก่นสาร

น้ำหน้าอย่างนี้ป่วยการฟัง

ลอ ใครจะเชื่อว่าเราสร้างความเป็น หรือเราชั่วดั่ง เช่นที่เขาพูดกัน

(เจ้าลอ)

บทพูดเดี่ยวของตัวละครนี้ สามารถสื่อให้ผู้อ่านได้เห็นถึงความขัดแย้งภายในตัวละคร ได้ชัดเจน เป็นการนำเสนอความขัดแย้งในช่วงปูเรื่อง หลังจากทีบทละครได้สื่อลักษณะนิสัยที่ ก้าวร้าวเกรงของเจ้าลอ ต่อมาจึงสื่อถึงสาเหตุที่ทำให้ตัวละครเกิดความสับสน จนต้องรำพึงกับตัวเองว่า “ข้ารี ก้าวร้าว ข้ารี เบาปัญญา ข้ารี ไร้ค่า” เนื่องจากว่าตัวละครไม่คิดว่าตัวเองเป็นคนที่มี นิสัยเช่นนั้น บทรำพึงนี้แสดงให้เห็นถึงความคิดและตัวตนภายในที่แท้จริงของเขา ที่อยากจะเป็น คนดี แต่ไม่มีใครเข้าใจและให้ออกาส

จะเห็นว่าผู้สร้างบทมีวัตถุประสงค์แสดงความลับสนที่เกิเกิดขึ้นภายในใจของตัวละคร เพื่อที่จะเชื่อมโยง ไปยังความขัดแย้งในขั้นต่อไปที่จะส่งผลให้ตัวละครมีพฤติกรรมผันแปร จนเรื่อง สามารถดำเนินไปสู่จุดสุดยอด

2.3 ลักษณะนิสัย

ผู้วิจัยพบว่าบทพูดเดี่ยวแสดงลักษณะนิสัยของตัวละครที่สัมพันธ์กับความขัดแย้งใน โครงเรื่อง เป็นการนำเสนอลักษณะนิสัยที่แท้จริงของตัวละคร ในขณะที่ความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาดังนี้

เจ้าลอ	ไอ้พระชนนีศรีแมนสรวง	จะโคกทรวงเสียวรู้สิกระลึกถึง
	ไไหนทุกข์ถึงบิตรงค์ทรงรำพึง	ไไหนโคกซึ่งถึงกูคู่หทัย
	ร้อยชู้ถูลู้นือเมียตจน	เมียร้อยคนถูลู้พระแม่ได้
	พระแม่อยู่เยือกเย็นไม่เห็นใคร	หรือกลับไปสู่นครก่อนจะดี

(เจ้าลอ)

บทรำพึงที่เจ้าลอเป็นห่วงพระมารดา สื่อถึงการมีสติที่ทำให้เข้าใจความทุกข์ของผู้ให้ กำเนิด นั้นแสดงว่านิสัยเจ้าลอแท้ที่จริงแล้วเป็นคนกตัญญู รู้จักคิดเป็นห่วงผู้อื่น ไม่ใช่แต่เพียง ก้าวร้าวเกะกะเกรเทเท่านั้น การที่ผู้สร้างบทละครนำเสนอลักษณะนิสัยเช่นนี้ของเจ้าลอผ่านบทรำพึง ของเจ้าลอ จึงแสดงลักษณะนิสัยที่แท้จริงของตัวละคร ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านหรือผู้ชมสงสารและเข้าใจ ปัญหาของเจ้าลอมากขึ้น รวมทั้งเพิ่มความเข้มข้นของความขัดแย้งให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้ดู/ผู้อ่าน จะ เห็นความรักของเจ้าลอกับพระมารดา ที่มีนัยซ่อนเร้นอยู่ว่า ถ้าพระมารดาเข้าใจและยอมรับเจ้าลอ เจ้าลออาจจะเปลี่ยนแปลงตัวเองได้ด้วยอำนาจของความรักและความเข้าใจนั้น

2.4 ปฏิกริยาของตัวละครที่มีต่อเหตุการณ์

ผู้วิจัยพบว่าการใช้บทพูดเดี่ยว สามารถแสดงให้เห็นถึงปฏิกริยาของตัวละครที่มีต่อ เหตุการณ์ ทำให้ผู้ชมสามารถเข้าใจแนวคิดของเรื่องจากปฏิกริยาที่ตัวละครมีต่อเหตุการณ์ ที่ สำคัญสามารถช่วยในการดำเนินเรื่องได้เร็วและกระชับยิ่งขึ้น ซึ่งจะปรากฏอยู่ในช่วงคลี่คลายเรื่อง หรือตอนจบ เมื่อตัวละครมีพฤติกรรมหรือความคิดเปลี่ยนไป

หุ่่นไ่ล่ก่า

ฮี่ในที่สุดเจ้าก็ต้องหนีข้่า พวกเจ้ารังแกข้่าไม่ได้อีกแล้ว
 ทุ่งนา ทุ่งนา เปลี่ยนไปมาก เหี่ยวเฉาไม่มีเมล็ดข้่า ไม่เขียวช่อ่ม
 เหมือนแต่ก่อนที่ข้่ายังเป็นหุ่่นไ่ล่ก่าอยู่ จริงซีหุ่่นไ่ล่ก่า ตอนนีข้่า
 เป็นหุ่่นไ่ล่ก่า ท้องนาอุดมสมบูรณ์ พอข้่าเป็นมนุษย์คงไม่มีใคร
 ดูแลท้องนาสินะ ข้่าผิดเองที่ทิ้งที่นี้ไป จริงสิ ตอนนีข้่าเป็น
 มนุษย์แล้ว ข้่าต้องทำหน้าที่เฝ้าทุ่งนาได้ดีกว่ายีนเฉยๆ แน่นอน
 เมื่อกี้พวกอื่ก่ายังกลัวข้่าเลย เอาหละข้่าจะกลับมาทำหน้าที่ของ
 ข้่าละนะ อูย...ทำไมข้่ายืนอยู่เฉยๆเหมือนเดิมไม่ได้ เมื่อยเหลือ
 เกิน ร้อนอะโรยงนี้ โอ้ย ข้่าเคยทนได้นี้หนา แล้วทำไม ทำไม
 ตอนนีข้่าทนไม่ได้ ไม่ไหวแล้วข้่าทนไม่ได้ โอ้ย...หนาวไม่ไหว
 แล้ว

ข้่ายืนเฝ้าทุ่งนาไม่ได้อีกแล้ว ข้่าทนแดดทนฝนไม่ได้
 อื่กแล้ว ข้่าไม่สามารถยืนคู่กับทุ่งนาเขียวขจีนี้ได้อีก ถึงแม้ว่า
 ข้่าจะได้เป็นมนุษย์ ที่สามารถทำทุกอย่างได้ แต่ข้่าก็ไม่สามารถ
 เป็นหุ่่นไ่ล่ก่าได้อีกแล้ว ข้่าต้องทนเห็นทุ่งนาที่เขียวขจีเหี่ยวเฉา
 ตายไปต่อหน้าต่อตาอย่างนั้นหรือ ไม่ ข้่าต้องการเป็นหุ่่นไ่ล่ก่า
 เหมือนเดิม เทวดา...ท่านเทวดาข้่าอยากกลับไปเป็นหุ่่นไ่ล่ก่าๆ
 (หุ่่นไ่ล่ก่า)

ในตอนเป็นมนุษย์ตัวละครหุ่่นไ่ล่ก่าคิดว่ามนุษย์สามารถทำหน้าที่ไ่ล่ก่าได้ดีกว่าหุ่่น เมื่อ
 เขาองทำหน้าที่ของเขาตอนเป็นหุ่่นไ่ล่ก่า เขากลับพบว่าตนไม่สามารถทำหน้าที่อย่างเดิมได้ เขาไม่
 สามารถยืนนานๆได้ ไม่สามารถยืนตากแดด ตากฝนได้ เขาจึงคิดได้ว่าเป็นหน้าที่ของหุ่่นไ่ล่ก่าโดย
 ตรงที่ต้องดูแลทุ่งนาให้เขียวขจี เขาจึงเกิดความภูมิใจในความเป็นหุ่่นไ่ล่ก่า

3. คำบรรยายของคอรัส

คำบรรยายของคอรัส วิเคราะห์ได้ว่าเชื่อมโยงกับองค์ประกอบอื่นของบทละครดังนี้

3.1 ภูมิหลัง

ผู้วิจัยพบว่าผู้สร้างบทละคร ใช้คำบรรยายของคอรัสเล่าภูมิหลังของเรื่องในช่วงเปิดเรื่อง เพื่อเชื่อมสู่เรื่องและสร้างความสงสัยให้ผู้อ่านหรือผู้ชมติดตามหาคำตอบ ดังนี้

คอรัส นางสาวมาลี จิตรธรรม ได้ละสังขารแต่เยาว์วัยด้วยโรคร้ายลึกลับ
ที่มนุษย์หาเดิพวา เพราะยังมีอาจเอาชนะกฎธรรมชาตินี้ไปได้
ด้วยกุศลกกรรมและอกุศลกกรรมที่สร้างไว้ นำทั้งสองมาพบกับพระ
ภิกษุผู้จาริกไปในนรกภูมิและสวรรค์ภูมิ นามว่า “พระมาลัย”
(มาลัยมงคล)

การบอกภูมิหลังเช่นนี้เป็นกลวิธีเปิดเรื่องที่ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ชมสงสัยและคิดหาคำตอบ ถึงสาเหตุการตายของตัวเอง ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับปัญหาของตัวละครได้ดี ตลอดจนทำให้ผู้ดู/ผู้อ่าน ติดตามค้นหาคำตอบต่อไป

3.2 เล่าเรื่อง

ผู้วิจัยพบว่า การเล่าเรื่องของคอรัสจะช่วยให้การดำเนินเรื่องกระชับและสมบูรณ์มากขึ้น โดยปรากฏในช่วงผูกปมเพื่อจะดำเนินเรื่องให้ไปสู่ความขัดแย้งของเรื่องได้เร็วขึ้น ตลอดทั้งแสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ปัจจุบันของตัวละคร ดังนี้

NARRATOR ถึงสิบห้าวันวานประมาณนี้ ตั้งแต่กลับคืนมาจากอาศรม
ได้แต่เดินๆไปไม่ชื่นชม ในอารมณ์ร้อนเร่าดังเพลิงกาฬ
จึงหยุดพักยังหน้าผาศิลาลาด จะคลาดร้อนแรงพระสุริย์ฉาน
จึงหยุดหยิบพอบรัตนชัชวาล พระกุมารนี้ก็ในใจอยู่ไปมา
(จันทโครบ)

คำบรรยายดังกล่าวดัดแปลงจากนิยายคำกลอนเรื่อง “จันทโครบ” ที่เข้าใจกันว่าสุนทรภู่เป็นผู้แต่งดังนี้

ถึงสิบห้าวันวานประมาณนี้ ตั้งแต่กลับคืนมาจากอาศรม
ถึงกองกรรมจำใจให้นิยม ในอารมณ์เร่าร้อนดังเพลิงกาล

จึงหยุดยั้งหน้าศิลาลาด จะคลาคลาดร้อนแสงพระสุริยามาน
จึงหยิบพอบรัตน์ชัชวาล พระกุมารกริ่งใจอยู่ไปมา

(พ.ณ. ประมวลมารค, 2499 : 109)

หลังจากที่จันทโครพสำเร็จการศึกษา พระเจ้าตาให้พอบแก่เขา กำชับไม่ให้เปิดขณะเดินทาง ในช่วงเดินทางกลับของจันทโครพนี่เองที่ผู้สร้างบทใช้คอรัสเข้ามาบรรยายเพื่อเชื่อมโยงไปสู่ความขัดแย้งเร็วขึ้น คอรัสกล่าวถึงจันทโครพว่าเราร้อนอยากรู้ว่าอะไรอยู่ในพอบ การขยายความอ่อนไหวดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้ชมเข้าใจการพัฒนาของเรื่องหลังจากนี้ เช่นเดียวกับบทบรรยายของคอรัสในเรื่อง *มาลัยมงคล*

คอรัส	กาลนั้นพระเถระ	นามพระมาลัย	ผู้เสด็จท่องไป	ในแดนสวรรค์
	ทั้งอเวจี	นรกโลกันต์	ครองศีลครองธรรม	และครองปัญญา
	ด้วยโลกร้อนร่า	มัวเมาตัณหา	มนุษย์มัวกามา	เป็นวิกฤตการณ
	ถึงคราต้องไป	ยังภัยมหันต์	จึงภิกษาจาร	โปรดวิญญาณมนุษย์

(*มาลัยมงคล*)

การใช้คอรัสเล่าเรื่องในบทละคร *มาลัยมงคล* อยู่ในช่วงเปิดเรื่องแนะนำตัวละครให้ผู้ดู/อ่านได้รู้จัก รวมทั้งเชื่อมโยงให้ตัวละครได้พบกัน พระมาลัยท่องไปในดินแดนนรกสวรรค์ ทำหน้าที่โปรดวิญญาณมนุษย์ ได้พบกับดวงวิญญาณของมาลาและมาลีที่ใครรู้ชะตากรรมว่าตนจะล่องลอยไปสู่ไฟใด คำบรรยายเหตุแห่งภิกษาจารของพระมาลัยว่า “ด้วยโลกร้อนร่า มัวเมาตัณหา มนุษย์มัวกามา เป็นวิกฤตการณ” ช่วยแสดงจุดเน้นของปัญหาว่ากิเลสเป็นสิ่งที่ทำให้โลกมนุษย์ต้องพบวิกฤติในการดำรงชีวิต จนต้องให้พระมาลัยมาโปรดเพื่อเตือนสติ ทำให้ผู้อ่านเกิดความสนใจอยากทราบว่าปัญหานั้นคืออะไรมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้คำบรรยายและการกล่าวเชิงสนทนากับผู้ชมของคอรัส ยังสรุปหมวดปมเรื่องราวในแต่ละช่วงของเหตุการณ์ เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักถึงปัญหา ดังนี้

คอรัส	การเรียนรู้อันแสนสั้น กับครูผู้เฒ่าและไม่ใส่ใจกับการสอน (กับคนดู) สำหรับหนุ่มน้อยที่คิดจะหาความรู้เรื่องเพศศึกษาจาก
-------	--

โสภณีนึกคุณอาจจะพบว่ามันเป็นเรื่องเหลวไหลที่สุด เพราะพวกเธอเหล่านั้นไม่สนใจอะไร นอกจากต้องการให้กิจกรรมนั้นผ่านพ้นไปโดยเร็วที่สุด เท่าที่จะเป็นไปได้ และนั่นก็ไม่ได้ทำให้เรารู้อะไรเพิ่มขึ้น

(จันทโครพฯ)

คำบรรยายของคอร์ธ กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่จันทโครพไปเที่ยวโสภณีนึกโดยไม่คิดป้องกันตัวเองด้วยถุงยางอนามัย คอร์ธจึงสรุปให้ผู้อ่านได้เห็นถึงพฤติกรรมของจันทโครพว่าเป็นสิ่งที่เหลวไหลที่สุด ที่หวังจะได้ความเข้าใจเรื่องเพศศึกษาที่ถูกต้องจากโสภณีนึก ซ้ำยังทำให้ชีวิตของเธอต้องพบกับความหายนะ การสรุปย่อของคอร์ธทำให้อ่านตระหนักถึงปัญหามากยิ่งขึ้น

3.3 แนวคิดสำคัญของเรื่อง

คำบรรยายของคอร์ธที่แสดงแนวคิดสำคัญของเรื่อง ผู้วิจัยจะพบว่าส่วนใหญ่จะวางไว้ท้ายเรื่อง เพื่อสรุปย่อให้เห็นทิศทางแก้ปัญหาที่ชัดเจนแก่ผู้อ่านหรือผู้ชมโดยตรง

คอร์ธ

เจ้าลตายแล้วตายไปพร้อมกับความฝัน เจ้าลตายแล้วใครกันฆ่าเจ้าล
เจ้าลตายแล้วมีสิ่งใดเหลือไว้หนอ เจ้าละเข้มแข็งพอ จะมีชีวิตอยู่ต่อไหม?
นิทานจบแล้วแต่ชีวิตยังไม่จบ
ดูละคอนย้อนตลบดูตัวเรา
เมื่อไหร่ใครห้ามเจ้าลอกินสลาเหิร.... ฉลาดเหลือเกินนะเจ้า
เมื่อไหร่ใครเตือนเจ้าลมิให้ข้ามแม่น้ำฉลาดล้ำไม่เบา
เมื่อไหร่ใครบอกเจ้าลไม่ให้เข้าประตูเมือง...ปราดเปรื่องจริงนะเจ้า
น่าทึ่ง... ทุกคนฉลาดคิด ฉลาดเตือน ไม่เลอะเลือนโง่เขลา
เตือนเจ้าล แล้วอย่าลืมหะเล่่า ต้องเตือนตัวเองเร่งเตือนตนให้พ้นภัย...
จึงได้ชื่อว่า แน่จริง

(เจ้าล)

การที่ผู้สร้างบทใช้คอร์ธบรรยายตอนจบเรื่อง สามารถตั้งคำถามและชี้แนะผู้ดู/ผู้อ่านโดยตรง เป็นการสื่อเพื่อย้ำแนวคิดสำคัญของเรื่องอีกครั้งหนึ่ง หลังจากใช้บทสนทนาระหว่าง

ตัวละครกับตัวละครบอกผู้ดู/ผู้อ่านแล้ว วิธีการใช้คอร์สตอบย้ำแนวคิดสำคัญของเรื่องจะทำให้ผู้ดู/ผู้อ่าน เข้าใจยิ่งขึ้น โดยได้ใช้ความตายของเจ้าลอบเป็นบทเรียนสอนผู้ชมให้เห็นถึงการใช้ชีวิตอย่างมีสติ และมีความเข้มแข็ง และยังใช้วิธีการถามและสรุปหมวดประเด็น การถามจะทำให้ผู้ดู/ผู้อ่านเกิดความตื่นตัวตั้งใจฟัง และร่วมคิดไปด้วย โดยอาจโยกกลับมาที่ตนเอง บทบรรยายของคอร์สในเรื่อง *จันทโครพ* ก็เช่นเดียวกัน

NARRATOR เรื่องราวความรักของเขาและเธอจบลงแล้ว แต่ความรักของเรายังคงอยู่เลือกที่จะให้โอกาสที่ดีแก่ตัวเองเพราะคุณยังมีวันนี้ ยังมีโอกาสที่จะค้นหาความรักที่เข้าใจ

(จันทโครพ)

การใช้ NARRATOR บรรยายเรื่องช่วงสุดท้าย เป็นกลวิธีหมวดประเด็นของเรื่องและชี้แนวทางที่ถูกต้องให้ผู้ดู/ผู้อ่านได้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น หลังจากที่ได้อัปทสนทนาระหว่างตัวละครสื่อวัตถุประสงค์ของเรื่องไปแล้วครั้งหนึ่ง จะเห็นได้ว่าคำบรรยายของคอร์สช่วงจบเรื่องจะเลือกใช้คำบรรยายที่สั้นแต่ได้ใจความเพื่อสรุปให้ผู้ดู/ผู้อ่านจดจำคำพูดและนำไปใช้เป็นข้อเตือนใจในชีวิตได้ง่าย กลวิธีนี้สามารถเห็นได้ชัดยิ่งขึ้นในบทละคร *มาลัยมงคล*

คอร์ส

เพียงตระหนักในบุญ

ตระหนักในบาป ตระหนักในกรรมที่สร้างไว้

จิตบรรลुพระศาสนา

แห่งองค์พระภุชช

ผองชนคนทั้งหลาย

ย่อมงดงามเสมอกัน

.....

.....

ดุจดั่งมาลัยมงคล

ดลเยี่ยมสรวงสวรรค์

พบพระศรีอารย์พลัน

วันหาจุฬามณี

(มาลัยมงคล)

บทสนทนาของคอร์ส ทำให้ผู้ดู/ผู้อ่านเข้าใจหนทางแก้ปัญหาตามหลักธรรม อันได้แก่ความเข้าใจผิดชอบชั่วดีอย่างลึกซึ้ง

บทเพลง

เพลงเป็นองค์ประกอบหนึ่งของบทละคร ซึ่งใช้ภาษาและดนตรีสื่อความหมาย ให้ความเข้าใจแก่ผู้ชม บทละครของคณะละครมะขามป้อม ที่ใช้เพลงเป็นองค์ประกอบในการดำเนินเรื่อง มี 3 เรื่อง คือ จันทโครพ ตอน โจ๊ะ...before time พิษฐาน...เอย และมาลัยมงคล เมื่อวิเคราะห์บทเพลงในบทละครทั้ง 3 เรื่อง พบว่าบทเพลงมีส่วนสื่อความหมายดังต่อไปนี้

1. สภาวะของสังคม สถานะและพฤติกรรมของตัวละคร

ผู้วิจัยพบว่าบทเพลงแสดงสภาวะหรือพฤติกรรมทางสังคม ให้ผู้ชมจินตนาการถึงความ เป็นไปของสิ่งแวดล้อมของตัวละครได้

เพลง ความเป็นไป

ทำ ทำ ทำ ทำงาน	อย่ามัวเกียจคร้านทำงานเข้าไป
เข้า สาย บ่าย เย็น ค่ำยังง	สิ่งที่ได้คือเงินตรา
เงิน เงิน เงิน เงิน	อยากได้แลกเปลี่ยนยาวยาวออกมา
ขายแรงงานแลกมา	เพื่อมีชีวิตที่ไร้จิตใจ
เงินเดือน...เสื้อผ้าชุดดีดีๆ	อยากสอยเร็วรีต้องรีบทำงาน
โบนัส... และนี่คืออาหาร	รสเลิศหรูล้ำนำยุคสมัย
เสื้อผ้า... กิน กิน กิน ดื่มกิน	ดื่มกันให้มันกินกันเข้าไป
อาหาร...ชีวิตสุขสบาย	มีศักดิ์ศรีได้ด้วยการมีเงิน

(พิษฐาน...เอย)

ผู้สร้างบทละครใช้เพลง “ความเป็นไป” แสดงถึงวิถีชีวิตคนเมืองที่ตรงข้ามกับชนบท เพื่อเปรียบเทียบให้ผู้อ่านหรือผู้ชมเห็นถึงการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน ผู้อ่านสามารถจินตนาการชีวิตของชาวนาในอนาคตเมื่อถูกการพัฒนาเข้ามาเบียดเบียนและเข้าใจปัญหาที่จะตามมา จึงเห็นคุณค่าของวิถีชีวิตชาวนาที่ล่มสลายไปมากขึ้น เพราะศักดิ์ศรีของพวกเขาไม่ได้อยู่ที่วัตถุ พวกเขาไม่ต้องทำงานหนักก็มีกินอย่างเพียงพอ ที่สำคัญพวกเขามีความสุขในการทำมาหาเลี้ยงชีพ ซึ่งแตกต่างกับชีวิตคนเมืองอย่างสิ้นเชิงซึ่งจะเห็นชัดเจนยิ่งขึ้นในช่วงคำอธิบายของดาวเรือง

เพลง พิษฐาน...เอ๋ย

มือหนึ่งลูกลือพาน	พิษฐานเอ๋ย
ไอ้อนาถหนอชานา	พานเจ้าดอกดาวเรือง
ใครเขาจะเห็นใจ	ไว้ว่าสนาจะรุ่งเรือง
เป็นชานาเลี้ยงแผ่นดิน	คนยากไร้ตำค่าเวลาเปลือง
แม่โพสพเจ้าชา	เขาพยายามให้แค้นเคือง
พิษฐานเอ๋ย	ลูกขอลาไปสู่เมือง
ลูกขอไปตายเอาดาบหน้า	วอนไหว้
เอ๋ย เนมรมิต	แล้วนะเจ้าชาเอ๋ย
	ให้เป็นดังพิษฐานเอ๋ย

(พิษฐาน...เอ๋ย)

เนื้อหาของบทเพลง “พิษฐาน...เอ๋ย” ที่ดาวเรืองกล่าวอย่างเด็ดเดี่ยวว่าจะขอไปตายเอาดาบหน้า เข้าเมืองไปหางานทำเพราะไม่สามารถทำอาชีพชานาต่อไปได้ ทำให้ผู้อ่านคาดคะเนถึงสภาพชีวิตกายภาคหน้าของเธอว่าคงต้องพบปัญหาที่หนักหน่วง เพลง “เมืองแห่งเงินตรา” ก็เป็นอีกเพลงหนึ่งที่สะท้อนสภาวะของสังคม สถานะและพฤติกรรมของตัวละคร

เพลง เมืองแห่งเงินตรา

เมืองกรุง	เมืองแห่งความเจริญ
เมืองกรุง	เมืองแห่งความสบาย
เมืองกรุง	มีมากมายเงินตรา
เงินตรา	ทุกสิ่งแลกได้ด้วยเงินตรา
เงินตรา	อยากได้ต้องเข้ามา
เงินตรา	คือสุดยอดปรารถนา
เมืองกรุง เงินตรา	เมืองกรุง เงินตรา เมืองกรุง เงินตรา

(พิษฐาน...เอ๋ย)

บทเพลงนี้ อยู่ในช่วงต้นของฉากที่ 6 หลังจากชานาถูกบีบบังคับต้องเข้ามาหางานทำในเมือง เนื้อเพลงคล้ายจะสวดตีความเจริญ ในแง่ความสบายแต่ชวนให้คิดด้วยว่า “ทุกสิ่งแลกได้ด้วยเงินตรา” ต้องทำทุกอย่างที่ได้เงินตราจึงจะดำรงชีพอย่างสบายในเมืองนี้ได้ ในบทละครมาลัยมงคล

มีเพลง “เมขลา” แสดงภาพเทียบเคียงความเลวร้ายของการข่มเหงผู้หญิงในสถาบันบันเทิงของโลก มนุษย์กับในสวรรค์

เพลงเมขลา

	เมขลา	เหาะคว้าง	กลางอัมพร	ชูกร	ล่อแก้ว	มณีศรี
รามสูร	ขว้างขวาน	ราญฤทธิ์	นางเหาะหนี	แย้เยาะ	ไอ้กุ่มักดิ์	
ทุดอิหญิง	ใจร้าย	มากลายกลับ	ช่วยกันจับ	แหกขา	ให้อาสัญ	
รามสูร	ขบเขี้ยว	แล้วเคี้ยวฟัน	เมขลา	มิพจน์	เท่าชี้เล็บ	

(มาลัยมงคล)

บทเพลงนี้ เทียบเคียงเหตุการณ์ที่เมขลาถูกรามสูรข่มเหงกับการข่มเหงปาเมลา เพื่อชี้ว่าสถานะของปาเมลาตกต่ำเพียงใดและสวรรค์ไม่ใช่จุดหมายอันแท้จริงของชีวิต สิ่งที่เรียกว่าสวรรค์ที่แท้นั้นไม่ได้สวยงามหรือสูงส่งแต่อย่างใด ถ้าปราศจากคุณธรรม

2. ความเข้มข้นทางอารมณ์

บทเพลงอาจให้ความเข้มข้นทางอารมณ์เสริมเนื้อหาในบทสนทนาเพื่อให้ความเข้าใจพฤติกรรมหรือสิ่งจูงใจของตัวละคร

เพลง เคยหรือยัง

เคยมั๊ย เคยมั๊ย เคยหรือยัง ถ้ายังจะต้องขึ้นครุ มีของดีต้องลองใช้ดู นี่แหละลูกผู้ชาย เรื่องพาดฟันไม่เคย ไม่เคย เรื่องเสบายไม่เคยเซยตาย เรื่องประลองนั้นของง่ายของลูกผู้ชาย อยากลองของใจง่าย ไปมั๊ยขึ้นครุ

(ซ้ำ)

น้องเจ็บบ่อยแจ่มให้ชม เรือไม่ล่มก็จมเจียนตาย เจ็งต้องลองไม่ลองเจ็งง่าย ซ่องมากมาย อยากลองของลองทำได้ ไปมั๊ยขึ้นครุ ฮี

(จันทโครพฯ)

เพลง “เคยหรือยัง” ปรากฏต่อจากที่จันทโครพและเพื่อนสนทนาเรื่องประสบการณ์การมีเพศสัมพันธ์ เพื่อนของจันทโครพถามว่าเคยลองหรือยัง และโน้มน้าวให้เห็นความมีรสชาติของ

กิจกรรมดังกล่าวโดยแฝงค่านิยมแบบผิดๆไว้ด้วย เพลงนี้สื่อทัศนคติทางเพศของเยาวชนชาย ใช้คำและน้ำเสียงสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของวัยรุ่นที่เติบโตมาอย่างไร้ทิศทาง การใช้บทเพลงสื่ออารมณ์เสริมบทสนทนาของตัวละครจะเห็นได้ชัดยิ่งขึ้นในบทละคร*มาลัยมงคล*

เพลง กระถางน้อย

ที่นั่น	ยังมี	ต้นกัลปพฤกษ์	เอาไว้	นึก	สิ่งใด	ก็ได้	ผล
ปรารถนา	สิ่งใด	ย่อมได้	ยล	ผล	ดอก	ออก	ผล
ประสงค์	ทรัพย์	สิ่งไร	ก็ไป	ขอ	ประสิทธิ์	ให้	มาก
สำหรับผู้	คิด	ชอบ	กอร์ป	กรรม	ดี	กัลป	พฤกษ์

(มาลัยมงคล)

บทเพลงนี้ตอนเปิดฉากที่ 3 ต่อจากฉากที่ 2 ที่มาลิกกล่าวกับพระมาลัยว่าตนยังไม่มีโอกาสสัมผัสกับแดนสวรรค์เลย แต่พระมาลัยกลับบอกว่ามาลีเคยพบแล้ว “ทุกหนแห่งมีทั้งแดนที่เรียกว่าสวรรค์และนรก สุดแต่มนุษย์จะรังสรรค์ เจ้าคงจำสัมผัสแห่งการสนองปรารถนาในทุกสิ่ง เจ้าประสงค์ ราวประสิทธิ์จากต้นไม้วิเศษที่เรียกว่า กัลปพฤกษ์ ในยุคพระศรีอารย์” คำพูดนี้ชักนำให้คิดว่าการได้สิ่งที่ปรารถนาขึ้นอยู่กับการกระทำของมนุษย์เอง

เมื่อวิเคราะห์เพลงในบทละคร *มาลัยมงคล* ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ผู้สร้างบทละครนิยมใช้เพลงเสริมบทสนทนาของตัวละคร โดยสามารถสร้างความต่อเนื่องระหว่างฉากด้วยดังเช่น ตอนที่ศรธรรมสนทนากับมาลาท้ายฉากที่ 4 ว่าจะพามาลาไปเที่ยวสวรรค์ “ที่มีแต่นางฟ้า บ๊ยะ อืม เจ๋ง” มาลาก็ได้กล่าวคำว่า “นางฟ้า” ออกมา หลังจากนั้นก็มีเพลง “นางฟ้า” บรรยายความงามและความยั่วยวนของนางฟ้าตอนต้นฉากที่ 5

เพลงนางฟ้า

คราที่นั่น	นางฟ้า	แม่หน้า	นวล	ไย	สวย	สะ	อ	าง	ค	์	รู	บ	ร	าง	วิ	ไล	แ	ว	ด	ล	้อ	ม	อ	ิน	ท
แล	จ	ริ	ต	พิ	ศ	ว	ง	ร	ู	ป	ท	ร	ง	อ	ร	ช	ร	ำ	ร	ำ	ย	ก	ร	า	ย

(มาลัยมงคล)

บทเพลงที่ปรากฏต่จากบทสนทนา อาจแสดงพฤติกรรม อารมณ์ของตัวละคร ที่นำไปสู่เหตุการณ์ที่พลิกผันได้ เช่น เรื่อง*จันทโครพ* พระเจ้าตากำซบให้จันทโครพรักษาสัญญา ดังข้อ

ความว่า “รักษาสัญญานะ ลูกผู้ชายต้องรักษาสัตย์” แล้วมีเสียงคอรัสกล่าวถึงการก้าวไปข้างหน้าให้ถึงจุดหมายปลายทางเมื่อจบการศึกษา ต่อจากนั้นมีเพลง “จุดหมายปลายทาง” ซึ่งเป็นเพลงจบฉาก

เพลงจุดหมายปลายทาง

ก่อนนี้เราเคยสุขสันต์ มันส์จิงแสนใจสดชื่นครื้นเครง ชีวิตนั้นสุดมันเหมือนเพลงมาร่วมบรรเลง เรียน เล่น สนุก ทุกข์ด้วยกัน ทุกวันเข้าป้ายก็จีบหญิง ไม่ต้องคิดชีวิตไม่ต้องเศร้า มั่วจริงได้ทุกที่มีแต่เมาก็วัยเรา วัยเพี้ยนวัยเรียน เป็นวัยฝัน ใช้ชีวิตให้คุ้ม ทุ่มไปให้สุดมันส์ ไม่ต้องคิดสร้างสรรค์ ก็วัยมันส์ มันมีแต่ใจะพริ้มๆ

(จันทโครพฯ)

เพลงนี้แสดงความหมายตรงกันข้ามกับคำว่าจุดหมายปลายทางและคำพูดของคอรัสคือ แสดงพฤติกรรมมั่วเมาเสเพลสุข โดยไม่ยับยั้งและไม่คำนึงถึงอนาคตหรือการสร้างสรรค์เพื่อจุดหมายใดๆ ผู้ดู/ผู้อ่าน จึงเข้าใจได้ไม่ยากว่าเหตุใดในฉากต่อมาตัวเอกจึงเลือกที่จะพ่ายแพ้ต่ออำนาจความปรารถนามากกว่ารักษาสัญญา

กล่าวได้ว่าบทเพลงมีส่วนกระตุ้นให้ผู้อ่านเข้าใจต่อสถานการณ์และเข้าถึงแง่มุมอันซับซ้อนได้

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ผู้วิจัยพบว่าในบทละครที่ศึกษาทั้ง 5 เรื่อง ทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์อย่างเป็นเอกภาพ ดังที่เห็นได้ว่า ความขัดแย้งที่เป็นส่วนสำคัญของโครงเรื่องเจ้าลอ เริ่มจากฉากในชุมชนของนคร ที่เจ้าลอแสดงบทบาทกล่าววาระวานโต้เถียงและสู้รบกับคอรัส ความขัดแย้งในฉากนี้สัมพันธ์กับลักษณะนิสัยก้าวร้าว อันเป็นปฏิกิริยาต่อการไม่ยอมรับของผู้อื่น การต่อต้านจนถูกประณามส่งผลทำให้เจ้าลอเกิดความขัดแย้งภายในตนเอง ผู้สร้างบทได้นำบทพูดเดี่ยวของตัวละครแสดงความสับสนภายในตัวเองของเจ้าลอให้ผู้ดู/ผู้อ่านรับรู้

จากนั้นฉากชมโฉมเพื่อน/แพง มีบทสนทนาระหว่างเจ้าลากับเพื่อน/แพง สื่อถึงภูมิหลังและปฏิกิริยาของเจ้าลอที่มีต่อเหตุการณ์ ว่าแท้ที่จริงนั้นเขาไม่ยากเป็นคนเกร และก้าวร้าว เมื่อเพื่อน/แพง ให้กำลังใจ เขาก็กลับมีความเชื่อมั่นว่าเขาสามารถเริ่มต้นใหม่ได้ แต่เจ้าลอก็ไม่สามารถทำให้ฝันบรรลุผลได้ เนื่องจากนางบุญเหลือพระมารดา ไม่เข้าใจ ไม่ยอมรับและไม่เชื่อว่าเจ้าลอจะออกไปทำความดีได้ ฉากภายในพระตำหนักที่เจ้าลอสนทนากับพระมารดา สื่อถึงความขัดแย้งที่

สัมพันธ์กับพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปของเจ้าลอ เจ้าลอกลายเป็นคนท้อแท้สิ้นหวังในชีวิต ผู้สร้างบทจึงได้นำฉากปา โดยได้ใช้ตัวละครปู่เจ้าสมิงพรายเป็นตัวแทนความชั่วร้ายที่มุ่งทำลายคนอ่อนแอและขาดสติอย่างเจ้าลอ ด้วยการใช้สลาเหिरซึ่งเป็นสิ่งเสพยาติดมอมเมาให้เจ้าลอพบกับความหายนะ

ในทำนองผู้สร้างบทใช้บทสนทนาระหว่างเจ้าลอกับเพื่อน/แพง แสดงแนวคิดในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ และชี้ว่าการบรรลุสู่เป้าหมายจะต้องประกอบด้วยความเข้มแข็งในการเอาชนะกิเลสในใจ ตลอดจนได้ใช้คำบรรยายของคอร์รัสสรุปย้ำให้เห็นทิศทางของการแก้ปัญหาที่ชัดเจนแก่ ผู้ดู/อ่านโดยตรง องค์ประกอบของบทละครเหล่านี้สื่อถึงความสำคัญของสติ ตลอดจนความรัก ความอบอุ่นในครอบครัวที่ขาดหายไปจากวิถีชีวิตของคนปัจจุบัน สะท้อนถึงแนวคิดที่ไม่ประสานกับปรัชญาชีวิตของบุคคล

ความขัดแย้งที่เป็นส่วนสำคัญของโครงเรื่องในบทละคร *จันทโครพฯ* เริ่มจากฉากในห้องบรรทมที่จันทโครพตื่นขึ้นมาพบว่ามามีสิ่งแปลกประหลาดเกิดขึ้นกับร่างกายของตน เมื่อจันทโครพไม่ได้รับคำตอบในสิ่งที่เขาสงสัยยิ่งทำให้เขาอยากรู้อยากลองมากขึ้น ความขัดแย้งนี้สัมพันธ์กับลักษณะนิสัยที่อยากรู้อยากลองในเรื่องเพศของเด็กผู้ชาย

บทสนทนาระหว่างพรหมทัตและนางสนม 1,2 ในฉากพระตำหนักที่แสดงพฤติกรรมทางเพศอย่างโจ่งแจ้ง ทำให้จันทโครพกระทำพฤติกรรมลอกเลียนแบบพระบิดา สื่อถึงปฏิกิริยาของจันทโครพที่เข้าใจเรื่องเพศอย่างผิดพลาด สัมพันธ์กับโครงเรื่องที่สร้างความขัดแย้งระหว่างพรหมทัต มเหสีและจันทโครพ เมื่อพระบิดาและมารดาไม่อธิบายในสิ่งที่เด็กสงสัยแต่กลับแสดงพฤติกรรมทางเพศให้เห็น เขาก็ยิ่งอยากรู้อยากลองเรื่องเพศมากขึ้น ความขัดแย้งนี้ส่งผลให้จันทโครพเรียนรู้เรื่องเพศที่ผิดพลาดจากเพื่อนและโสเภณีซึ่งทำให้เขาติดเชื่อเฮดส์ ผู้สร้างบทได้นำเพลง “เคยหรือยัง” มาเชื่อมต่อบทสนทนาเรื่องประสบการณ์การมีเพศสัมพันธ์ สื่ออารมณ์เสริมบทสนทนาของตัวละคร ให้ความเข้มข้นทางด้านอารมณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้สร้างบทได้นำคำบรรยายของคอร์รัสเล่าเรื่องตอนที่จันทโครพไปเที่ยวโสเภณีโดยไม่ได้ป้องกันตัวเองด้วยถุงยางอนามัย ทำให้การดำเนินเรื่องกระชับ เชื่อมโยงมาสู่ฉากสุดท้ายคือฉากปาที่จันทโครพพบจุดจบ ผู้สร้างบทได้ใช้บทสนทนาระหว่างจันทโครพกับโมรา แสดงแนวคิดที่สำคัญของประเด็นความเหมาะสมของวัยและเวลากับการมีความรักซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในกลุ่มปรัชญาชีวิตกับปัญหาสุขภาพจิต และได้ใช้คอร์รัสสื่อย้ำแนวคิดสำคัญของเรื่อง เป็นการขมวดประเด็นและชี้แนวทางที่ถูกต้องเพื่อให้ผู้ดู/ผู้อ่านจดจำได้ง่าย

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเรื่อง*มัลลยมงคล* เริ่มด้วยการนำบทบรรยายของคอรัส มาทำหน้าที่เล่าเรื่องให้ผู้ดู/ผู้อ่านรู้จักพระมัลลย ตลอดจนบอกภูมิหลังการตายของตัวละครเพื่อสร้างความสงสัยให้ผู้อ่านติดตามหาสาเหตุแห่งความตาย จากนั้นก็ได้นำทสนทนาของพระมัลลย กับมาลา/มาลี ในฉากความตายมาสร้างความขัดแย้งของเรื่อง โดยได้สร้างความขัดแย้งภายในให้ เกิดกับตัวละครมาลาและมาลีที่เป็นดวงวิญญาณที่มีความทุกข์ พวกเขาอยากรู้ว่าตนจะหลุดพ้น ทุกขเวทนาไปสู่สุคติ ความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลให้พระมัลลยพาดวงวิญญาณทั้งสองไปค้นหา คำตอบในฉากสวรรค์

ผู้สร้างบทได้นำเพลง “เมขลา” มาเทียบเคียงเหตุการณ์ที่เมขลาถูกรามสูรข่มเหงกับการ ข่มเหงปาเมลา เพื่อชี้ให้เห็นว่าสวรรค์นั้นไม่แตกต่างจากเมืองมนุษย์ จากนั้นก็ได้ใช้บทสนทนา ระหว่างมาลีและมาลาสื่อถึงลักษณะนิสัยที่เห็นแก่ตัวของมาลาที่เธอไม่ยอมรับรู้วาทนทำผิดพลาดที่ ทำลายปาเมลา เชื่อมโยงถึงประเด็นการคดีทางเพศ เมื่อผู้สร้างเทียบเคียงให้เห็นว่าสวรรค์นั้นก็ เหมือนกับโลกมนุษย์ จากนั้นก็ได้เทียบเคียงให้ผู้ดู/ผู้อ่าน และผู้ชมเห็นว่าโลกมนุษย์กับสวรรค์ก็ เหมือนกัน โดยใช้ฉากต้นกัลปพฤกษ์ สื่อถึงประเด็นดังกล่าว เมื่อมาลิกล่าวกับพระมัลลยว่าตนยัง ไม่มีโอกาสสัมผัสกับแดนสวรรค์เลย พระมัลลยกล่าวว่ามาลีเคยได้สัมผัสแห่งการสนองปรารถนาใน ทุกสิ่งทีประสงคั้นนั้น ก็เหมือนกับได้จากต้นไม้วิเศษเรียกว่ากัลปพฤกษ์ในสวรรค์ และได้ใช้เพลง กระซน้อยสื่ออารมณ์เสริมบทสนทนา เพื่อให้เข้าใจความหมายชัดเจนของกัลปพฤกษ์ ผู้สร้างบท ได้ใช้ฉากกัลปพฤกษ์แสดงความขัดแย้งระหว่างมาลากับพ่อที่ใช้วัตถุเลี้ยงดูลูกแทนความรักความ อบอุ้มจากพ่อและแม่ เนื่องจากพ่อแม่แยกทางกัน ยิ่งทำให้มาลารู้สึกว่าเหวี่ยงขึ้น ความขัดแย้งนี้เองทำให้มาลีทำตัวประซดประซันพ่อ กลายเป็นเด็กใจแตกและส่งผลให้มาลีเสียใจจนเสียคน

การนำจากวิมานพระอินทร์ มาเชื่อมต่อผลแห่งพฤติกรรมของมาลี และมาลา สอดคล้องกับสถานการณ์ของมาลี เพราะเธอได้กลายเป็นโสเภณี ส่วนมาลาอกหักจากมาลี ก็ได้เข้ามา เทียวผู้หญิงเพื่อชดเชยความผิดหวัง ทั้งสองเป็นเอดส์และต่างกล่าวโทษกันว่าตนถูกทำร้าย สุดท้ายผู้สร้างบทได้ใช้บทสนทนายระหว่างมาลา มาลีและพระมัลลย แสดงแนวคิดที่สำคัญของเรื่องทีกล่าวว่า เพียงแต่ตระหนักในบุญและบาปที่ตัวเองได้กระทำและให้อภัยกัน ทั้งสองก็พบทางออกของ ปัญหาและหลุดพ้นห้วงแห่งความทุกข์นั้นไปได้ และได้ใช้คำบรรยายของคอรัสย้ำแนวคิดที่สำคัญ อีกครั้งหนึ่งให้ผู้ดู/ผู้อ่าน เข้าใจหนทางแก้ปัญหาตามหลักธรรม อันได้แก่ความเข้าใจผิดชอบชั่วดี อย่างลึกซึ้ง ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดของบทละครในกลุ่มปรัชญาชีวิตกับปัญหาสุขภาพจิต

พิชฎาน...เอย เป็นบทละครที่สะท้อนปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคม องค์ประกอบที่สัมพันธ์กันของเรื่อง เริ่มจากการนำบทพูดเดี่ยวของดาวเรือง มาบอกภูมิหลังของวิถีชีวิตที่เป็นสุขของชาวนาให้ผู้ชมและผู้อ่านรู้จัก ซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปสู่ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสิ่งแวดล้อมในฉากชนบท คือการพัฒนาของระบบทุนนิยมเข้ามาเบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติที่ชาวนาใช้ในการดำรงชีวิต มีการสร้างเขื่อนตัดไม้ทำลายป่า ทำให้ชาวนาไม่สามารถดำรงอาชีพทำนาได้ ความขัดแย้งนี้ส่งผลให้ชาวนาต้องอพยพเข้าหางานทำในเมืองหลวง บทละครใช้บทเพลง “พิชฎาน” สื่อถึงความสูญเสียของชาวนาและใช้เพลง “เมืองแห่งเงินตรา” สะท้อนสถานะของสังคมสถานะและพฤติกรรมของตัวละคร ที่ถูกบีบรัดจนต้องเข้ามาหางานทำในเมือง ต้องทำทุกอย่างที่ได้เงินตราจึงจะดำรงชีพอย่างสบายในเมืองซึ่งแตกต่างจากวิถีชีวิตที่เป็นสุขในฉากชนบท ฉากในเมืองนี้เองสัมพันธ์กับความขัดแย้งระหว่างความต้องการของดาวเรืองกับวิถีชีวิตของพ่อแม่ ที่ต้องทำงานหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว ผู้สร้างบทได้นำบทสนทนาระหว่างพ่อแม่และดาวเรืองบริเวณการก่อสร้างตึกและในโรงงาน สื่อถึงความขัดแย้งอันเป็นปัจจัยของความตกต่ำในชีวิตเด็ก ดาวเรืองว่าเหวและได้เข้ากลุ่มวัยรุ่น กลายเป็นโสเภณีเด็กในที่สุด ความขัดแย้งนี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การสื่อสารที่ผู้สร้างบทละครต้องการเน้นถึงปัญหาการขาดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัยโดยเฉพาะในครอบครัว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดความไม่เป็นธรรมทางสังคมที่ชาวนาได้รับอย่างชัดเจน

องค์ประกอบที่สัมพันธ์กันในบทละครเรื่อง *หุ่นไล่กา* เริ่มจากโครงเรื่องที่สร้างความขัดแย้งที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการอยากเป็นมนุษย์ของหุ่นไล่กา 3 ส่วนพร้อมกัน โดยได้ใช้บทสนทนาระหว่างหุ่นไล่กา 1 กับหุ่นไล่กา 2 ในฉากทุ่งนา แสดงความขัดแย้งของหุ่นไล่กาที่ 1 ที่ต่อต้านการเป็นหุ่นไล่กา ซึ่งถึงความขัดแย้งที่นำไปสู่จุดพลิกผันและจุดสุดยอด ซึ่งสัมพันธ์กับลักษณะนิสัยของหุ่นไล่กาที่แสดงในบทสนทนาระหว่างหุ่นไล่กากับอีกาในฉากทุ่งนา แสดงลักษณะอันอ่อนแอและขาดความเชื่อมั่นศรัทธาในตนเอง ตลอดจนสะท้อนถึงนิสัยไม่สู้ เพราะขาดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน มันจึงไม่ยอมเป็นหุ่นไล่กา ไม่ยอมอ้ากว้างโดดเดี่ยว ทนแดดทนฝน อยากใช้ชีวิตที่สนุกสนานอย่างมนุษย์ ความขัดแย้งนี้ส่งผลให้หุ่นไล่กาขอเทวดาให้เสกตนเป็นมนุษย์และได้ออกไปเรียนรู้โลกกว้าง บทพูดเดี่ยวของหุ่นไล่กาในฉากทุ่งนา นอกจากช่วยในการดำเนินเรื่องได้เร็วและกระชับยิ่งขึ้น ยังแสดงปฏิกิริยาของตัวละครที่มีต่อเหตุการณ์หลังจากที่หุ่นไล่กาได้เกิดการเรียนรู้ ที่เขาเคยคิดว่ามนุษย์สามารถทำหน้าที่ไล่กาได้ดีกว่าหุ่น เมื่อเขาลองทำหน้าที่ของเขาตอนเป็นหุ่นไล่กา เขากลับพบว่าตนไม่สามารถทำหน้าที่อย่างเดิมได้ เขาไม่สามารถ

ยืนนานๆได้ ไม่สามารถยืนตากแดดและตากฝนได้ ปฏิกริยาต่อเหตุการณ์นี้ทำให้เขาคิดได้ว่าเป็น
หน้าที่ของหุ่นไล่กา โดยตรงที่ต้องดูแลหุ่นให้เขียวชอุ่ม เขาจึงเกิดความภูมิใจในความเป็นหุ่นไล่กา
สัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องคุณค่าบทบาทหน้าที่ของคุณ